

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXIX. ÉVFOLYAM, 1939 ÁPRILIS

PATAI JÓZSEF:

LONDON VISSZHANGJA JERUZSÁLEMBEN

A történelem folyamán mindig Jeruzsálem visszhangja hallatszott Londonban. Először a Biblia szavának hatalmas akciója volt, amely átformálta a brit nép lelkét és a Cionból kiinduló Tannak, Szentírásnak hűségese hódolójává tette. Nagybritannia legendás népe a kicsiny Judea elkallódott törzseiben kereste leszármazásának ősi nemességét. Ebben látta előkelőségét, ebben lelte büszkeségét. És amikor a brit birodalom hajói győzedelmesen bejárták a világ összes vizeit, elhozták a Keletről azoknak a nemzeteknek monumentális emlékeit, amelyek a Biblia birodalma körül csoportosultak, mintha ezek is csak gránitdokumentumul szolgálnának a tiszteletreméltó British Múzeumban.

Bizonyára része volt ennek az elképzelésnek ama papír-dokumentum létrejöttében is, amelyet *Balfour-deklarációnak* ismert a legújabbkori Történelem. Ez az okmány, amely a zsidó nemzeti otthon feltámasztásának kiinduló pontja lett, sok fejtörést okozott azóta az angol politikának, amelynek az arabok megbékítése ép úgy a szívében fekszik, mint a zsidók barátsága. És a nehéz dilemmában való folytonos ingadozás volt az, amely idáig vitte a dolgok fejlődését, hogy most London szavának visszhangja Jeruzsálemben: bátor ellenszegülés, önérzetes elutasítás, kitörő szent felháborodás.

Aki ezekben az esztendőkből, az arab terror három súlyos évében, figyelemmel kísérte a palesztinai zsidóság magatartását, méltán csodálhatta a nyugalmat és bizodalmat, mellyel az országépítés munkáját a legnehezebb viszonyok között folytatták. Szinte hozzáedződtek a hosszú háborús állapothoz. A dologtevés nappal és őrálás éjjel, az egyik kézben vakolókánál és a másik kézben védőfegyver, megszünt bibliai képnek lenni; hétköznapi megszokott látvány lett a palesztinai élet természetes hozzátartozója, ép úgy, mint a sok áldozat, melyet az új honfoglalás nem csak verejtékben, de vérben is követelt.

Ebben a történelmi tudatosságban, történelmi fel-emelkedettségben kapta és fogadta a palesztinai zsidóság a londoni tárgyalások híreit. És ahogyan ezekre reagált, dicsőségére fog szolgálni örök időkre. füg-

getlenül attól, milyen fordulatokat vehetnek a mai szövevényes időkben a világ eseményei. A palesztinai zsidóság egységesen, minden világnézeti árnyalatait kikapcsolva, egy akarathoz egyesülve fejezte ki elszántságát, hogy a zsidó népnek Palesztinához fűzött reményeit elhomályosítani, jogait megcsorbítani nem engedi és minden ilyen kísérletnek teljes erővel ellent fog állani!

Ilyen értelmű nyilatkozatokat olvasott fel *Weizmann* Londonban az angol kormány előtt is. És lelkesedéssel idézték Jeruzsálemben, hogy *Weizmann* egyik beszédét *Nehémiás* próféta szavaival fejezte be, mélységes benyomást keltve mindenkiben: „*És felállítottam őket a helyükre, a fal mögött a sziklák közt, felállítottam a népet családjaikkal, fegyvereikkel és nyilaikkal. És láttam és fölkeltem és szóltam a vezetőkhez, az intézőkhöz és a többi néphez: ne féljetek tőlük, a nagy és félelmetes Istenre gondoljatok és harcoljatok testvéreitekért, fiaitokért, leányaitokért, feleségeitekért és otthonaitokért!*“

Alig érkezett a londoni terv első híre Palesztinába, azonnal összegyűlt a zsidó nemzeti tanács Jeruzsálemben és a következő felhívást bocsátotta ki:

„*A brit kormány tervet forral a Nemzeti Otthon politikájának felszámolására, hogy kiszolgáltassa a palesztinai zsidóságot arab uralom hatalmának. Ez a terv azt jelenti, hogy megtagadják történelmi jogunkat *Erec Jisraelre* és megszegik az ünnepélyes kötelezettséget, melyet a zsidó nép Nagybritanniától kapott s amelyért az összes kultúrnépek s az Egyesült Államok kezességet vállaltak, amidőn a mandátumot Palesztina felett átadták Angliának. Ez a terv azt jelenti, hogy elzárják az utat a zsidó nép problémájának megoldása előtt, amely az emberiség legsúlyosabb problémájává vált és prédává dobják a zsidók tömegeit, megfosztva őket annak lehetőségétől is, hogy menedékhelyet és új hazát szerezzenek.*“

„*A palesztinai zsidóság kiküldöttjeinek gyűlése elszántan hirdeti: Nem fogjuk magunkat alávetni!*“

„*A zsidó nép úttörője, a palesztinai zsidóság, mely ősi örök hazájában nemzeti és politikai szabad-*

A jeruzsálemi héber Egyetem könyvtára a Scopus hegyén.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

A jeruzsálemi héber Egyetem orvosi fakultásának új épületei a Scopus hegyen.

Lord Balfour megnyitja a jeruzsálemi héber Egyetemet 1925. április elején.

Egyik legrégebbi kézírásos Biblia

ságáért küzd, árulója volna elhivatottságának, ha nem lázadna fel minden erejével a terv ellen, mely állandó kisebbséggé akarja lesüllyeszteni az országban. A Jisuv nem fog hozzájárulni semmiféle tevékenységhez, amely ennek a tervnek keresztülvitelére irányul és fel fog fegyverkezni minden erejével, hogy annak megvalósulását megakadályozza. Nem fogja elfogadni a tervbevetett ország uralmát és nem fog annak engedelmességni! Amint a kormány hozzáfog a keresztülvitelhez, megszűnik minden együttműködés közte és a palesztinai zsidó nép között!”

„A zsidó nép és Erec Jiszrael veszélyének eme órájában a palesztinai zsidó lakosság felhívással fordul Jeruzsálemből a brit nemzethez, az Amerikai Egyesült Államokhoz és a Népszövetséghez, rántsa vissza a kezét, mely ki akarja irtani reményünket országunkban! Ősi nép, mely jól lakott bolyongásokkal, üldözésekkel és feltámadásra szomjazik, segítségetekért kiált!”

„A zsidó néphez pedig szétszórtságában szólunk: Semmi csüggedés! Sok megpróbáltatás ért életünk harcában, nem egy fondorlatot hiúsítottunk meg. Velünk van az igazság és jobbkön Izrael sziklája! Toborozzátok erőiteket minden szétszórtságokban és egyesüljete sorainkkal, tette és áldozatokra készen, míg a fondorlat meg nem hiúsul.”

„Palesztina zsidósága! A haza veszélyének eme órájában felhívunk benneteket: egyesüljete képviselőitek és intézményeitek köré, álljatok készen minden feladatra, melyet a veszedelem töletek követelni fog. Ne legyen köztünk senki, aki ne viselné a sorsterhes idő felelősségét. Csak feltétlen fegyelmünk és egységünk erejével fogjuk ellenségeink fondorlatait legyőzni és Izrael reményeit megvalósítani.”

„A palesztinai zsidóság hűségét és áldását küldi képviselőinek, akik harcban állanak Izrael sorsáért ősei földjén. Az ő önérzetes és büszke ellentállásuk

biztatás és vigasztalás nekünk. És ez az áldott egység lesz támaszunk a nehéz küzdelemben, mely előttünk áll!”

És ilyen hangon nyilatkozott meg a palesztinai zsidóság harci készsége az egész vonalon. Ben Gurjon, a munkásság vezére Londonba küldött üzenetében, melyet plakátokon ragasztottak ki, fegyelmet, egységet követelt és egyben megnyugtatót: „Ez a mérénylet meg fog hiúsulni! A palesztinai zsidóság hősiessége, a szétszórt tömegeinek szenvedése, a becsületlen Anglia lelkiismerete, a világ népeinek erkölcsi és politikai segítsége megsemmisítik elleneink csel-szövéseit! Semmi ijedtség!”

A Londonból érkezett hírekre a palesztinai zsidóság nem ijedtséggel, hanem elszántsággal reagált: „Nem lesz zsidó getto Izrael országában!”

Telaviv városi tanácsa felhívásában hivatkozott 180.000 lakosára, ipari, kereskedelmi, kulturális és művészeti centrumára, melynek nincsen párja az egész Keleten. „A földtől megfosztott zsidó beleöntötte minden szerelmét a föld iránt, hogy telepeket teremtsen városunk körül, északon és délen, nyugaton és keleten. Termékeny kertté varázsolt a sivatagokat. Hazánk nagy területei állnak még pusztaságukban. Könnyörögnek dolgozó kezekért. Kopasz hegyek és völgyek gyászolnak Izrael királyságának napjai óta és várják megváltóikat, akik az ország kapuin kopognak, hogy feltámasszák a Biblia földjét, melynek romjaiból való felépítésére Nagybritannia ünnepeles segítségét ígerte a népek színe előtt! — El fogunk utasítani minden kísérletet, mely építésünk alapjait meg akarja rendíteni. El fogunk tudni távolítani minden akadályt útunkból azzal az energiával és önfeláldozással, amellyel a honfoglalást folytatjuk 25 esztendő óta. Követeinknek pedig üzenjük: Legyetek erősek! Mindnyájan veletek vagyunk szent háborútokban!”

És megmozdultak a palesztinai nők, Wizo-asszonyok, leányok szervezetei is: „Merénylet ez a zsidóság szeme fénye ellen! Mint szilárd szikla fog állani minden zsidó nő a maga őrhelyén. És amint erőnket adtuk az építéshez, vérünket fogjuk adni a védelemre! Ti pedig nővéreink a világ minden táján, tudjátok, hogy az alkotás, melyet népünk legjavanak munkájával és vérével emeltünk, rendületlenül fog állni és dacolni minden viharral“.

A munkásság szervezetei a világ munkásainak lelkiismeretére apelláltak. A régi légionáriusok a katonai temetőkre hivatkoztak, ahol egymás mellett pihennek Egyiptomban, a Szináj-sivatagban és a Scopus hegyén Jeruzsálemben angol és zsidó katonák, akik együtt áldozták fel életüket a Szentföld felszabadításáért. A zsidó légionárius azóta megöszült fejjel, de változatlan makkabeusi hősiességgel, erejének minden maradékával, utolsó lehelletéig fogja védeni népének szabadságát!

A főiskolai ifjúság, úgy a jeruzsálemi héber Egyetemen, mint a haifai Műegyetemen hirdetményt tett közzé, melynek lényege: „Utolsó csepp vérünkig fogunk harcolni hazánk minden talpalatnyi földjéért. A nemzet követéinek pedig izenjük: Várjuk a parancsaitokat!“

Maga az Egyetem, szenátusi ülésén erélyes határozattal csatlakozott a Nemzeti Tanács felhívásához. „A héber Egyetem, melyet Jeruzsálemben az a Lord Balfour nyitott meg, aki a Nagybritannia kormánya nevében deklarálta a zsidó Nemzeti Otthon felállítását Izrael országában. — Palesztina helyét az emberiség történetében az határozta meg, hogy benne élte életét a zsidó nép, amely a Szentírást és a prófétákat adta a világnak. A szétszórtság évezredeiben sem felejtette el soha Izrael népe ősi országát, eltéphetetlen erős, benső és valóságos kötelékek fűzték hozzá mindig. Ezt az örök kapcsot nem lehet szétszúzni és nem bírjuk hinni, hogy a nagy Britannia hűségességét követ el és megtagadja ünnepélyes ígéreteit és kötelezettségeit! A héber Egyetem az egész világ szellemi embereinek lelkiismeretéhez fordul, hogy emeljék fel tiltakozó szavukat a merénylet ellen, mely a zsidó nép szent jogait fenyegeti, az egyetlen kultúrnép jogát, mely egy darab föld nélkül maradt a világon!“

„A héber Egyetem, különös figyelmet fordított alapítása óta az arab népre és kultúrájára, kutatóink és tanítványaink sokat foglalkoznak az arab nyelv és kultúra kutatásával, amely a semita kultúrának egy része. A palesztinai zsidósággal együtt kijelentjük, hogy a zsidó nép nem akar uralkodni az itt lakó arabok fölött, de sohasem fog beleegyezni abba, hogy mások uralkodjanak őrajta!“

Az Egyetem felhívása adja meg tulajdonképpen a választ arra a kérdésre is, mely magátólérthetően felvetődik: Mik azok az erőforrások, melyekre ez az elszánt ellentállás támaszkodik? Hogy egy félmillió zsidó népcsoport így mer szembeszállni a fél világon uralkodó hatalmas nemzet akaratával? Az erőforrás nem az a levél, melyet Lord Balfour Lord Rothschildhez intézett. Levelek elsárgulnak, megállapodások megszegődnek, emberi ígéretek, törvények ronggyá

foszlanak. Fel se tűnik ez már napjainkban. Nem kivétel tehát az a beszélgetés sem, amelyet Weizmann annak idején Feiszal emirrel Akabában, sátrában folytatott, a fején arab keféjével és agállal, az arab-zsidó barátság szimbólumául. A zsidó erőforrás az a sok évezredes kötöttség Izrael országához, amelyet a zsidó nép útján, minden lépésében, minden imájában és minden cselekvésében megerősített. Magával vitte a szétszórtságba mint a feltámadás világító reményét, amely megövtá az eleséstől és felsegítette minden megtiportatásából a népek között.

Londonban legutóbb, groteszk ötletből, átmentem egyszer egyenesen a *British Múzeumból* a — *Jewish Múzeumba*, a régiségek és művészetek hatalmas birodalmából a szegényes, zsidó gyűjtemény kicsiny hajlékába. Az ellentét — csodálatos — nem volt lesújtó! Ott óriási ókori alkotások omladékai, gránit szfinkszek és szárkofágok, bearanyozott bálványok és múmiák, miket kényszerített rabszolgák készítettek és színezték, itt intím szertartási tárgyak, miket a szeretet csiszolt, formált finommá és pergamentek, mikre örök törvényeket lehelt a zsidó lélek az egész emberiség számára. Ott hatalmas fáklátartók, mikből gyujtogató láng és fojtó füst szállt föl valamikor, itt apró ünnepi mécsesek, mikből fény és melegség szállt a szivekbe. Ott a *nubiai templom* kiásott falifestménye, II. Ramses gögösen áll a libiai foglyok összekötözött testén és eléje hurcolnak nyakuknál összeláncoltan új foglyokat, akiknek a győzedelmes Faraó személyesen üti a szögeket a fejébe, — itt régi zsidó templomok Tóra-pergamentjei, mik ábrák és festmények nélkül hirdetik: „Szeresd felebarátodat mint tenmagadat“ és „szeresd az idegent, mert idegenek voltatok Egyiptom földjén“. Ott az óriási asszir szárnyas szörnyetegek, amelyek a paloták bejáratait valamikor oly félelmetessé teheték, itt a kis faragott *mezuzák*, régi meghitt zsidó otthonok ajtófélfájának apró díszei, mik az *Örökkévaló Isten Egyetlenegységét* hirdetik mindenkinek és a Szentföld áldásáról szólnak, „melyet az Úr ad neked“ és az örök tanról, melyet át kell adni nemzedékről nemzedékre egész szívvel, egész lélekkel. Ezek a négyszögletes kis írások, átöröklött héber mondások jobban óvták a zsidó házat, mint amott az égbetörő obeliszkek Salmanasszár és Tüglát Pileeszer népének emlékét. Ez a zsidó erő igazi forrása!

Ezekben a napokban már készülődés folyt Londonban a palesztinai delegációk fogadására. Senki se tudta, mivé fog fejlődni a viaskodás a Szentföldért a brit fővárosban. Weizmann arcán, amint a Great Russell streeten, a British Múzeum szomszédságában levő Jewish-Agency-ház előtt, a nagy hóviharban az autóból kiszállt, gondfelhők borongtak. A hóvihar szinte szimbolikusan hatott. De aki ismeri a palesztinai zsidóság gondolkodását és azt a meggyőződését, hogy ez az *utolsó állomás* és nincs tovább, csak zárt kapuk felszedett sínek és leeresztett sorompók, — tudta, hogy a londoni tárgyalások visszhangja Jeruzsálemben és az egész palesztinai zsidóságban csak az lehet majd, ami később a felhívások és felháborodások viharából világgá szállt, hogy a zsidóság frigye ősei földjével független minden földi hatalomtól.

KISS ARNOLD: PETŐFI ÉS JÓKAI VÁROSA

Ötéves gyerek voltam, amikor édesapámat, az ungvári rabbinst, a pápai haladó zsidó hitközség hívta meg papjának.

Színmagyar város Pápa, a Petőfi és Jókai diákéveinek romantikus glóriával sugárzó városa.

A lakói is hódító, igaz magyar lelkületnek képviselői. Annak a magyar lelkületnek, amely olyan nyílt és álságnélküli, mint amilyen a nyelve, a bűbájos szépségű magyar nyelv, kristálytiszt a muzsikája, nincs benne semmiféle hördülés, visszafojtott hehez, dadogó huzavona, nazális kényeskedés, szuszogó lomhaság, mint amilyen más nyelveket mintha valami álorca alá bujtatná.

Nem emlékszem rá, hogy pápai gyermekkorom derűs emlékeit valamiféle antiszemita élmény homályosította volna el. A magyar lélektől — meggyőződéssel vallom — távol áll igazi valójában a gyűlölet, a felekezeti indulat. Idegen import volt az mindig, az idegen plundra sohasem illett a büszke magyar panyókás mentéhez, a kényesen ragyogó, a napfényt visszatükrözőtő magyar csizmához.

Ami húzódás volt talán a magyar lélekben a zsidóval szemben, az inkább valami sajnálkozás volt, mért nem született szegény zsidaja Árpád ivadékának?

A negyvennyolcas években a zsidónak maradéktalan magyar honszerelme, egész lelkében, vérrel és verejéssel való önfeláldozása: testvéri érzéseket ébresztett a magyar szívekben a zsidó iránt. Jöttek a kiegyezés utáni esztendőik: a zsidóság ujjongó magyarsága, őszinte magyarrávalta a nemzet legjobbjaiiban azt a meggyőződést érlelte meg, hogy a magyar ideálok hódító ereje egyetlen népfajt se olvasztott be olyan hatalommal a magyarságba, mint a zsidót.

Zsidó nagyapák, akik addig csak németül beszéltek, nem tudták magukat unokáikkal megértetni, mert azok csak magyarul beszéltek. Hovatovább különösen a Dunántúl városaiban, a legöregebb zsidók sem tudtak más nyelven beszélni, csak magyarul. Az én édesapám, a pápai rabbinus, aki tanulmányait Prágában végezte és gyönyörűen beszélt Goethe nyelvén, de gyermekkorában miskolci szülővárosának magyar lelkét szívta magába, hamarosan remek tökéletességgel sajátította el Eötvös és Kossuth nyelvét s a pápai templom szószékén olyan forró hevületű és hatalmas erővel lüktető magyar beszédeket tartott, hogy annak csodájára minden alkalommal megtelt a zsinagóga másfelekezeti hallgatókkal is s a református kollégium nagytiszteletű professzorai s a nagy becsülésben élő Néger Ágoston apátplébános csakúgy ott ültek a templom pad-soraiban, mint a mándlis, csizmás iparosok, akik nem győzték a fejüket eleget csóválni a zsidó pap ige hirdetésében való lelkes kedvtelésükben s gyakorta hangoztatták: „A fene se hinné ezt, úgy „szavaz“ magyarul ez a zsidó pap, akárcsak Kossuth apánk.“

Az édesapámat nagy megbecsülés környezte Pápa városában. Jóbarátai voltak a város keresztényhitű notabilitásai: az apátplébános, a kollégiumi professzorok, különösen jó embere volt Vécsey István postaigazgató, nagytudású, nagyműveltségű, tiszta gondolkodású férfiú, a budapesti tudományegyetem jogi professzorának, Vécsey Tamásnak testvérbátyja.

Nagyra tartották a zsidó papot, aki akkoriban fordította le a nagy zsidó vallásbölcésznek: Maimonidesnek híres bölcészeti munkáját: „*A tévelygők útmutatóját*“, tudományos kommentárokkal látva el az óriás művet. A magyar tudományos egyetem megkoszorúzta munkáját azzal, hogy a mű az Akadémia támogatásával jelent meg.

A pápai zsidó papot gyakran lehetett látni szabad óráiban a pápai karfák között sétálgatni a katolikus apát és a református kollégiumi professzorok társaságában, akik tiszteletteljes érdeklődéssel vitatkoztak vele bölcészeti problémákon. A házban is gyakran fordultak meg vidám púrim-estéken és egyéb alkalmakkor.

Esterházy Móric volt akkoriban a pápaiak fiatal grófja. Idegenből jött haza, apjának, Pál grófnak halála után, átvette a gyönyörű pápai kastélynak és uradalomnak vezetését. Heves, lobbanékony természetű főúr volt Móric gróf, sok furcsaságait emlegették, hogyan hajtatott végig eszeveszett sebességgel a hintója elé fogott horribilis értékű, újonnan vásárolt pejparipáival a pápai utcákon s azután egyetlen hajtás után hogyan hajszolódtak nyomorékká a délceg paripák, hogyan állogatta a kastélyba meghívott kollégiumi professzoroknak grófi titkárával a grófi park kuglizójában a hábukát, elégtételül, mert a grófi titkár egyszer fölényeskedő göggel fogadta a nála deputációba megjelent professzorokat. Kevés ember tudott hozzáférkőzni, a kegyeit megnyerni.

Ugy hírlett: Móric gróf nagy antiszemita. A grófi parkba a lakosság csak belépőjegyekkel tudott bejutni — zsidó pedig belépőjegyet sohasem kapott az udvarnagyi kancelláriában.

Valamelyik ünnepi banketten beszélni hallotta Móric gróf a pápai zsidó papot. Csodálkozó elismeréssel adott kifejezést elragadtatásának. Meg is hívta magához az édesapámat és szeretetébe fogadta.

Egy nap azután kiadta Móric gróf a rendeletet, hogy czentül kivétel nélkül, zsidók is látogathatják a várkertet.

Sokat játszottam, futkostam én színesszárnyú lepkék és szarvasbogarak után a karfák alatt illatozó, gyönyörű grófi allée végén folydogáló, halkancsobogó, jegenyék lombjainak árnyától sötét sullogó vízben, de sok csibor és fekete csillogóhátú, gyorsurranású vízi-pókot fogtam a gyerek-hálomba. Arra voltak a leggyönyörűbb aranyos nünükobogarak, óriási szarvasbogarak, a sebesfutású futoncok, a gyepi kövek között sikamló gyíkok, a jegenyék toronymagas koronái fölött méltóságteljes sasok bontották szárnyaikat s a sűrűsorú tölgyesből halk vadgerlebűgás gondokázott. Időnként szelíd őzikék szaladtak villámgyors szökelléssel át a tisztáson és nászdalokat hörgő, fejedelmi aggancsú hímszarvasok vágtattak az ünők után, harcrakész, forró lihegéssel.

Az édesapám házában sohasem vettem észre hát, hogy az antisémi indulat ahhoz hozzáférkőzött volna.

Máshitű gyerekekkel, abban a koromban még nem igen volt alkalmam érintkezni.

A magyar paraszt tisztességtudó, józan, kevésbeszédű, megfontolt. Ha káromkodik is: a zsidó Istent nem igen emlegeti külön vonatkozásban. Tisztességgel megsüvegezi a zsidó papot csakúgy, mint a maga tisztelendőjét. A zsidó diplomás embert csakúgy „tekiintetes úrnak“ tiszteli, mint a máshitű literátus embert, a zsidó kereskedőt, iparost csakúgy „tésúr“-nak nevezi, mint a saját felekezetének hasonló foglalkozású emberét.

Abban az időben antiszemitákkal csak a zsidó körökben volt alkalmam találkozhatni.

A kongresszus utáni időszak volt az, mikor a haladó és ortodox zsidóság elkülönödött egymástól, külön hitközségeket alakítottak, külön rabbit választottak és a szenvedélyek hullámai eljutottak a mi gyerekkorunkba is.

PATAI RAFAEL (JERUZSÁLEM):

A HÉBER ALEF-BÉT FEJLŐDÉSE

(JÁKOB STEINHARDT FAMETSZETSOROZATA).

Művészi kivitelű pavillon fogja képviselni Erec Jisraelt a közeljövőben megnyíló newyorki világkiállításon. A pavillon díszét pedig Jákob Steinhardt jeruzsálemi festő és grafikus hat hatalmas, több mint négy méter magas fametszete alkotja, amely a héber alef-bét történetét szimbolizálja.

Az igazi művész biztosságával oldja meg Steinhardt a művészi problémát: a fametszet egyszerű eszközeivel, a fekete-fehér vonalakkal és síkokkal kifejezni a héber betű háromezeréves fejlődésének történetét.

Hat képre szorítkozik a művész. És mindegyik kép csak egy alakot ábrázol: az írással, vagy az íráshoz közelálló munkával, könyvnyomtatással foglalkozó zsidó alakját.

Az első szentély idejében kezdődik a héber betű története. Az írás ősanysága a természetes kő, amelyet Jehuda és Efraim hegyeiről törtek ki és amelybe véső és kalapács segítségével vésték be a betűket. Nehéz munka a véső irányítása, gyakorlott kéznek kell óvatosan rábocsátani a kalapácsot, a figyelem teljes összpontosítását igényli. És ime, ennek az ősi zsidónak az arca, aki életre kel emberfölötti dimenziókban Steinhardt első metszetén, a véső törvényvéső arca, a héber „Mechokék“ szó őseredeti értelmében; el van merülve szent munkájába és nyugodt komolyság ömlik el arcán. A kőasztalon dolgozó „törvényvéső“ háta mögött a hősi és prófétai kor egyszerű kőépületei emelkednek, felettük meg a felhős ég háttérében az Alef és Bét betűk lebegnek, ősi formájukban, melyet a legrégebb kőfeliratokról ismerünk.

Ezer év választja el ezt a képet a következőtől. A házak a kép háttérében megváltoztak, a nehéz zsidó kőfalak helyét könnyű római oszlopok foglalták el, felettük az első papyrusokról ismert betűk jelennek meg. Az előtérben pedig a zsidó „Szófér“, író ül. Ő is el van merülve munkájába, az ő arcán is szent komolyság ömlik el: a szófér, a rabbi arca ez, aki a Szentély romjain keseregve építi fel népe jövőjét a betűk és pergamenek alapjaira, amelyek erősebbeknek és maradandóbbaknak bizonyultak, mint a ledől kőalapok.

És újra elmúlik ezer esztendő. De az író még él, él és dolgozik, a keresztény városok védelmében, a gettó elszigeteltségében, a dómok égető gótikájának árnyékában. Ugyanazzal a szent komolysággal, melyet elődeitől, az első íróktól örökölt, hajtja hegyes zsidóföveggel takart fejét a könyv fölé, a héber kódex fölé; szorgalommal és áhítattal rajzolja a héber betűket, amelyeknek formája visszatükrözi a gót stílust: hegyes, égető betűket. De ezek a betűk az élő zsidó szellemet őrizték meg magukban és a kódexek, melyek ezeknek az íróknak a kezei alól kikerültek, évszázadokra meghatározták és irányították a zsidó nép életét.

Jakob Steinhardt (Jeruzsálem): A héber betű fejlődése

A törvényvéső

Az író (szófer)

És újra eltelik félezer esztendő. A gót stílus helyét a barokk foglalja el. És a zsidók, akik elsőként vették hasznát a könyvnyomtatás nagyszerű találmányának, beleviszik betűik formájába a barokk stílusát. A barokk épületek, bútorok és edények hajlásai, ívei és görbületei nyomot hagytak az első héber könyvek betűiben, melyek kikerültek a primitív sajtó alól. De a héber könyvnyomtató arca, aki óvatos figyelemmel görgeti a festékhengert a cifrázó betűk fölött, ugyanaz a komoly arc, annak a törvényvésőnek és írónak az arca, akiktől örökbe kapta szent munkáját: könyvet adni a könyv népének kezébe.

Az ötödik képpel elérkeztünk a mi korunkba. Sokemeletes, egyenesfalú épületek jellemzik a huszadik század városait. Ezekben a házakban dolgozik a héber gépszedő, egészen futtatja végig ujjait a gép billentyűin, a héber szedőgépén, amely itt, a héber könyv alkotóeszközei évezredes sorának végén állva, úgy jelenik meg, mint a héber nemzeti-szellemi újjászületés szimbóluma. És a modern héber betűk, melyek percenként százával öntődnek a szedőgépben, ők is egyenesek és egyszerűek, a héber szellem csodálatos ruganyosságának jelképeként, mely hozzá tud idomulni a mechanizáció korának „új tárgyszerűségéhez”... De a fiatal héber gépszedő símára borotvált arca még őrzi a szent komolyságot, az írók, szóferek, törvényvésők hosszú nemzedéksorának örökségét, akiknek háromezeréves hagyománya ott rezeg fűrgé ujjai között.

Ez az öt kép egy teljes falat fog elfoglalni a new-yorki világkiállítás palesztinai pavillonjában. Előttük pedig, néhány méternyire tőlük, egy hatodik kép fog állni, ugyancsak négy méterre emelkedve, mely egy ember alakjában fejezi ki a héber betű kezdetét és végét, a héber írásét, a héber könyvét, a héber kultúráét: Mózes alakjában, aki magasra emeli két kezében a Szövetség Tábláit és megmutatja őket a népnek: Ime a Tóra!...

Mózes hatalmas alakja, amint magában áll a hegyszirten, a héber betű végső feladatát jelképezi: a fölemelkedést, az erkölcsi és kulturális magaslatok keresését, a szüntelen akaratot a vallás és a hit tiszta egeibe meríteni a lelket; egy szóval: az Istenhez való közeledésre irányuló törekvést.

És újra csak elegendők a legegyszerűbb eszközök a művésznek, hogy kifejezze ennek a népnek eszmei tartalmát. A sziklák vonalai, amelyeken Mózes áll, a magasba törnek. A cédrusos testét takaró hosszú és nehéz ruha redőin felfelé szaladnak a fények. Felfelé emelkedik a férfi lelkesült feje. Felfelé sugárzik arcának fénye, szent arcáé, melyben mintha megtalálnók első forrását annak a komolyságnak, mely előmlik a héber betű minden emberének arcán, a törvényvésőtől a gépszedőig. És felfelé, magasan feje fölé, emeli Mózes két erős kezében a két kőtáblát... Csak ez a megdöbhentő hatású Mózes-kép, amely erőben magába foglalja a többi öt képet, adja meg Steinhardt nagy művének azt a harmónikus egységet, mely a művészi alkotás legnagyobb foka.

És valóban, Jákob Steinhardt művészete, melyben egyesül a zsidó hagyomány szelleme, Erec Jiszrael szelleme és az örök emberi művészet szelleme, ez a tiszta grafikusművészet új csúcspontra érkezett el ebben a hat fametszetben.

Jakob Steinhardt (Jeruzsálem): A héber betű fejlődése

A kodex-másoló

A zsidó könyvnyomtató

Z. SCHNÉOUR: AZ IDŐ

A Párisban élő nagy héber költő összegyűjtött műveiből, a „Költemények prózában” című ciklusból.

Egyszer fehér szálát találtam fekete fürtjeimben és féltem, hogy talán reátalál az én szépséges Sulamitom is, mikor reggel a hajamat igazítja és azt fogja mondani: ni, ni, már megöregedtél!! Kitéptem tehát az ősz hajszálát gyökerestül, a nagy falon függő csiszolt tükör előtt.

És amint a kezemben tartottam a hajszálát és nézegettem, ime, mintegy varázsszóra, mélységes csend támadt körülöttem, fülem feszülni kezdett és hirtelen hallottam az *Idő* futását.

Hirtelen hallottam, amint sodródik pillanat pillanat után, hallottam, amint perc kergeti a percet, óra elnyeli a másikat, — mint a hullámok az Óceánban.

Csodálatosnak, újnak tünt ez előttem. Mert füleim hallották már, mióta élek, sírásunk hangját, nevetésnek hangját, az erdőnek hangját, amikor zúg a viharban és a vízesés hangját, amint a sziklához ütődik, gyermekek hangját, amint gagyognak a verőfényben és embertömegek hangját, a pásztor furulyájának hangját, mely szétolvad a távolságban és hatalmas, háborús trombitahangokat, de az *Idő* hangját és hullámzását nem hallottam még sohasem. Csak ma először.

És oly messzinek tünt az *Idő* zúgása és oly közel volt és olyannyira új és annyira különös — mint a vér zúgása az erekben, balzsamos homályban.

S míg feszítem füleimet és figyelek, érzem, önkéntelenül sodródok furcsa távolságok felé, sodródok félelmetes sebességgel minden órával, minden perccel, minden pillanattal — mint egy forgács-darab a zápor-esővel a földön. Életlátomások sorozata vonul el röptében a szemeim előtt, alig fordítom tekintetemet az egyikre, eltűnik és jön a másik és a messzeség tele köddel, felhőkkel és nem látni, mi jön utána, minden látomás más, más, minden nap külön rejtély, minden óra külön megfejtést kér, egyik nap sem megfejtése a holnapi napnak, egyi óra sem belépője a másiknak, semmi haszna a tapasztalatnak: merev fényvel világít visszafelé csupán, a multba, a jövő pedig zárt titok előtte.

— „*Allj!*” — kiáltottam az *Idő*re gögösen, bízva szemem lángjában, vérem tüzében, ifjuságom izmaiban, mik feszülve harcra izgatnak.

De az *Idő* csak nevetett ezer tört nevetéssel, kacagott és rohant a Végtelenbe. Minden pillanat nevetés volt önmagában és minden óra mosolygás befelé.

— „*Hej, Te!*” — kiáltottam kidüllesztett mellel. — „*Hová rohansz úgy? Hová?*”

Jakob Steinhardt (Jeruzsálem): A héber betű fejlődése

A héber gépszedő

Mózes

— „Nem tudom!” — dobta oda felém sebtében az Idő. Széles, telt kacagás tört ki a szívem mélyéből.

— „Nem tudod?... Már ezerszer ezer esztendő óta sodródol, évek milliói óta...”

— „Igaz, gyermekem,” — mosolygott az Idő titokzatos mosolygással, — „de ahol már voltam, nem leszek többé és ahol leszek, még nem voltam. A Tegnap útján nem megyek át többé soha...”

— „Állj, te megkerült!” — szóltam sápadtan, harapdálva ajkaimat. — „Nekem értenem kell, amit láttam, nekem meg kell sejtennem azt, ami jönni fog...”

— „Nekem pedig” — felelt az Idő könnyű gúnynyal — „nekem csak sodorni kell, sodorni...”

És ezer szájjal kacagott és a kacagásai olyanok voltak, mint fénypikkelyek a vizen. Tovább rohant és sodorni kezdett magával, ijesztő sietséggel, egyetlen lélekzettel... Újdonság újdonság után, rejtély rejtély után, félelem félelem után...

— „Nézzük csak!” — kiáltottam makacsul és készültem a harcra.

Magamhoz kaptam hirtelen homályos dolgokat, mik elém kerültek a ködből, de valamennyi szétmorzsolódott a kezemben, mint a molyette fa. Ekkor kitértam karjaimat elszántan, hogy átöleljem a félelmes sziklákat, mikbe beleütődtem. Gondoltam: szilárd cölöpök ezek, mik az árba verődtek. nem félnek az Időtől és nem mozdulnak a helyükről. De alig hogy hozzányultam, kitépődtek gyökerestül mint a nyári gomba és sodródtak együtt velem. Elgyötörten, véresen és kétségbeesetten adtam át magam a kegyetlenül sodró Idő kezébe és könyörögni kezdtem sápadt ajkakkal, mint ahogy a szolga könyörög:

— „Állj meg!... Kegyelmezz!... Irgalmazz!... ”

Nevetés volt a válasz. megvető kacagás minden pillanat. És az Idő felelt:

— „Jobb, ha kéred a fényt. hogy ne világítson.

Német fű Girath-Brennerben

Keren Hayesod, Páris

a vizet, hogy ne folyjon, a szelet, hogy ne fujjon, a havat, hogy ne legyen fehér...”

— „Átkozott!” — csikorgattam fogaimat maradék erőmmel. — „Én megölöm magamat saját kezeimmel, akkor kiszabadulok a hatalmamból, akkor egy helyen fogok állani...”

Az Idő rohant és gúnyolódott:

— „Nem fogsz meghalni, nem fogsz megállni és nem kerülsz ki hatalmamból...”

— „Kikerülök, kikerülök!” — makacsodtam mint egy megszegyenített gyermek. — „Kikerülök! A víz szomjat olt, de fullaszt is, a vas véd, de öl is, a kötél köt, de fojt is...”

Az Idő nyugodtan felelt:

— „Gyermekem, halottak és helyükön maradók csak azok, akiknek nincs fülük, hogy hallják a rohanásomat... De Te... El tudod-e felejteni, kibirod-e, hogy egyetlen pillanatig ne gondolj reá, hogy folyton mögötted vagyok és sodorlak téged és a többi embereket, kik hasonlók hozzád, oda... oda... A helyre, melyet nem ismerek én sem, az Idő?... El tudod-e pillanatra felejteni?... ”

— „Hagyd abba!” — remegtek az ajkaim. — „Nem tudom, nem tudom...”

— „Ügy! Akkor ez a gondolatod örök szolgám. És átöröklődik a végtelenségbe, gyermekeidbe és gyermekeid gyermekeibe örökké és az én hatalmamból nem kerülsz ki sohasem...”

Mikor ábrándozásom mámora elszivárgott, láttam, ime ott álltam még a csiszolt tükör előtt és a fehér hajszál reszketett a kezemben.

Úton a munkába

H. PATAI ÉVA (PÁRIS): NYOMTATVÁNYOK...

Könyvek hevernek az íróasztalomon, füzetek, jegyzetek, levelek. Munka után olvasni szeretnék. Szemem fáradtan kutat a lapok között.

Nyomtatványok... a kék mappa a jeruzsálemi egyetem propagandaanyagával és a csodálatos könyv Chanitától. Lapozgatok a Chanita-könyvben. Fiatal férfarcok, komolyak, merészek, beszédesen életteli. Csak a monoton egyformaságban ismétlődő sorok figyelmeztetnek: emlékeztetnek a valóságra: Rövid, súlyos mondatok, egyetlen felesleges szó sem. Csak éppen a név — és a halál dátuma:

Elesett a Chanitába való felmenetel első éjszakáján...

Elesett Chanitában az őrségen...

Elesett Chanita védelmében...

A Chanita-könyv reszket a kezemben. Egy broszúra után nyúlok, a héber egyetem értesítője. És — fekete keret a fedőlapon — nevek — az elesett diákok nevei.

Oh, fekete keretekkel koronázott nyomtatványok Izrael országából! Tükrei a harcnak, melyet népünk folytat a földért. Munka, fegyver, könyv — ezek a mi harci eszközeink... Mindegyikünk keresi az utat, melyen végső, legteljesebb erejét a Cél szolgálatába állíthatja. És néha ennek a végső, odaáldozott erőnek a neve — élet.

Sokféle útja van az ifjúságnak Izrael országában. Mindig úgy hittem, hogy ez a két út, Chanita és a héber főiskola a Scopuson, hasonlít legkevésbé egymáshoz... de ma, mikor egymásután olvasom az elesett chalucok neveit, akik életüket adták Chanita védelmében és a diákok neveit, akik elesetek mint ghaffirok, vagy akiket meggyilkoltak orvul, könyvvel a kezükben, útban az egyetem felé — ma érzem, országunk ifjúságának összes útjai egymásba futnak.

Chanita nélkül üres szimbólum volna a héber egyetem a Scopuson — s ez az egyetem, egyik elért csúcsa építő

munkánknak, eredmény, mely erőt ad Chaniták teremtésére...

Chanita — ma már legenda ez a név, élő, vérző, hatalmasodó legenda. Elérkezik a nap és megszületik a Scopus-hegy legendája is... és szólni fog eképpen:

...és az 1939-ik esztendőben, amikor izzott az ország és Chanita hősei vérükkel csillapították a forrongó földet, amikor Londonban még leültek a zöld asztal mellé, hogy tárgyaljanak emberekkel, akik kétségbe vonták jogunkat ehhez a földhöz, Erec Israelhez — ebben az időben már egyetemünk volt a Scopus hegyén, hivatott, hogy központja legyen a világ zsidó tudósainak, akadémikusainak, diákjainak. Ebben az időben történt, hogy több ország főiskolája becsukta kapuit a zsidó ifjúság előtt. A hallgatóknak el kellett hagyniuk a padosorokat, a tanítóknak a katedrákat, csak mert zsidók voltak. Fiatal zsidók tízezrei váltak gyökértelenné Közép- és Kelet-Európában. Kiragadták a könyvet népünk kezéből. Ifjúságunk tekintete a Scopus felé fordult s a héber egyetem falai kitágultak, hogy befogadják mindannyiukat. Ebben az évben veszedelmes volt az út a Scopus hegyen, akárcsak a mesgye két határszéli kolónia között. De a héber egyetem növekedett és a világ zsidó ifjúsága zarándokolt falaihoz, hogy rátaláljon az elveszett könyvre...

Ennek a legendának a beteljesítése vár a héber egyetemre.

Szemellátható céljának teljessége felé már közeledik. Nemsokára egyenlő szintet tart bármely jelentős európai vagy amerikai egyetemmel. De ha már az összes fakultások kiépültek, a hallgatók száma megsokszorozódott, megelégedhetünk-e ezzel?

Állni fog az egyetemünk — s csak abban fog külön-

Chanita elfoglalása

(Foto) Keren Hayesod, Páris

hozni a világ egyetemeitől, hogy a Scopus hegyén épült s a tanítási nyelve héber.

A jeruzsálemi egyetem több kell hogy legyen, többet kell hogy adjon, hangjának erőteljesebben kell belejátszani a zsidó sorsszimfóniába.

Ahhoz, hogy a világ zsidó ifjúságának centruma legyen, kell, hogy legfelsőbb iskolájává váljon ennek az ifjúságnak. Fel kell magasodnia, ki kell tágulnia a saját talaján és mégis közelebb kerülnie Párizshoz, Londonhoz és — Chanitához...

Sok szó esik a héber egyetemről. A világ minden nyelvén beszélnek róla.

„...népegyetemmé kell hogy váljon... vezériskolájává a zsidóságnak... részt kell vennie a zsidó nép politikai életében... találkozópontja legyen a zsidó világifjúságnak... nagy vitatkozó-fóruma a tudomány és kultúra problémáinak... a neutrális talaj legyen, ahol zsidó és nemzsidó intellektuellek, tudósok és diákok találkoznak... a hely legyen, ahova az arabok a zavargások idején is jönnek... legyen zsidó nemzetibb, mint most... nem, inkább

hívjon meg nemzsidó előadókat és diákokat... legyen...”

Bizony, sok szó esik a héber egyetemről... a dicséret és a kritika szavai. Nincs ma zsidó, akinek ne volna köze ehhez az egyetemhez.

Így kell ennek lenni. Ne legyen egy főiskola sem a világon, melyen a zsidó diákság nem foglalkozik a héber egyetem kérdésével. Mert tudni akarjuk: mit vár, mit követel a zsidó ifjúság Erec Israel egyetemétől? Panaszokat, indítványokat, kritikát akarunk hallani!

Nem szabad, hogy bénító némaság legyen a scopushegyi kupolás épület körül, mely a pusztaságban keletkezett, a sziklából nőtt hősi lendülettel, mint egy fiatal zsidó kolónia... és most küzd a neki járó helyért népünk renaissancában.

Így szállnak a gondolataim a Scopus-hegytől Chanitáig, Chanita legendájától a héber főiskola legendájáig. Itt is, ott is országunk küzdő ifjúságát látom — mennyi terhet hordanak ezek a fiatal kezek:

a kapát, a fegyvert, a könyvet...

és hordozzák a reménységet is, népünk reménységét... Nyomtatványok...

Könyvek...

JEAN RICTUS: *

AZ ÉN

SZÉPSÉGGKIRÁLYNŐM

*Ki élsz, ki létezel, de hol vagy, merre jársz?
A végtelenben? Az Erény csillagán?
Régen kereslek, sok évszázadja tán
S ki tudja, meddig foglak még keresni...*

*Te vagy a Jóság gyógyforrás vize.
Az ősmélység adja hevét Neked.
Oh, adj vizéből, hints a homlokomra,
Hogy énekesed én, csak én legyek!*

*Szép a gyöngyosoly sötét ruhán
S álomnak is szép a téli erdő,
A jázmin-ág is szép az ég azurján,
De mind e szépség, mind elérhető.*

*Te minden Szépség szépe, kit kereslek
S akit elérni tán sosem fogok,
Üzenj, üzenj, Te szent, elérhetetlen:
Közöttünk még hány csillag lobog?*

*S én folytatom a tisztulás nagy útját:
Halakba, fába, erdőn üzött vadba,
Vagy mint koldus, harcos, győztes, elbukó,
Uj ezer évig, csillagról csillagra.*

*De egyszer megállok tisztultan előtted,
Csak azt tudjam, hogy vagy, hogy létezel.
Oh, nem rémit akkor kínok oceánja
S te évezred, nekem csak perc leszel.*

ABÁDI IMRE

* A nemrég elhunyt nagy francia költő lírai hagyatékából.

BARRABÁS TIBOR: GYÁSZ

Októberi köd borította a várost. Maga alá gyűrte a füstöt és áthatolhatatlan közzé, fojtó párává sűrítette a nemrég még édes és tiszta levegőt. Az Andrássy-út és a Körút házai közé préselődött, behatolt a Király-utcába s a sikátorokba is, melyeken álmag, szakállas zsidók iparkodtak hazafelé.

A Teréz-templom tornyának bizonytalan ábrándképe sötétedett át a légen. Az emberek — túlórázó hivatalnokok, ezüstmíves inasok, kereskedősegédek — felgyűrt kabátgallérjuk mögül szívták be a nehéz levegőt.

Még kilenc óra sem volt s már kihalt a Király-utca.

A Gozdsu-udvarban Winter úr bezárta gyűrűkészítőboltját. Türelmetlenül várta, hogy Feri, az inas, ajtajára tegye a nehéz keresztpántokat s lelakolja a redőnyt. A felesége már várja otthon, szegényke, de ő nem tehet róla, közbejött egy újabb rendelés.

— Gyerünk Feri, gyerünk, — sürgeti a térdeplő inas.

— Alászolgája, főnök úr — mondta Feri, s mikor Winter úr az uccára lépett, meghorzongott kissé, Ferit már elnyelte a köd.

Szegényke, — gondolta megint — veszek neki valamit, egy kis szállót, de az a jámbor Morgenstern, már biztos hazatolta a kocsiját. Igaza is van.

Nem, dehogy, a sarkon valami dereng a szűcsüzlet előtt. Morgenstern bűzös kis karbidlámpája volt. Az öreg ott ült a kocsija mellett.

— Na, Morgenstern, maga igazán bízhat az Istenben, hogy még ilyen időben is itt áll, ahelyett, hogy hazamenne a kislányához. Azt hiszi, hogy ezt a vacak karbidlámpát észreveszi valaki. És mondja, ha már észreveszi, ki fog kigombolkozni, hogy magánál vásároljon egy kis fűgét vagy szállót!

Morgenstern csak mosolygott ezen a beszéden. Igaz, hogy mosolya elveszett nagy, őszülő szakállában és sohasem tükröződött vissza nagy barna szemében, amelyről Winter úrnak az volt a véleménye, hogy hasonlatos a lovak szeméhez.

Morgenstern felállt a citromosládáról, amelyet székeknek használt. Megkérdezte mennyi kell. — Egy félkiló, — igenis Winter úr, szépet adok, tessék csak rábízni és eközben belül egyre mosolygott.

Jön egy ember és azt mondja: Nézd Morgenstern, minek hízol te az Istenben? Ki fog ebben a rossz időben vásárolni? És ez az ember nem veszi észre, hogy ő maga a küldött.

— Tessék, — mormogja, egy nagy fűtöt kettévág rozsdás ollójával és Winter úr kezébe nyomja a zacskót. Morgenstern a karbidlámpa elé tartja tenyerét. megszámolja a pénzt és megköszöni.

Visszaül a ládára. Lábat felhúzza, átfogja eres, fagyott kezeivel és hajlott törzse folytatja csendes ringását, amelytől a szív elcsitul és a bánat elviselhetőbbé válik.

Így ringatta magát és kire gondolhatott volna másra, mint az ő egyetlen édes lányára, Eszterkére. Ilyenkor, amikor nem jött vevő, elővette az Istent és mindenféle szemrehányást tett neki. És mindig olyan dolgokat kérdezett, amelyre joggal várhatott magyarázatot.

Miért kellett az ő kedves kis feleségének olyan nagyon korán meghalnia? Miért ment tönkre a csarnoki gyümölcsüzlet, amikor ő annyit dolgozott. Miért örökölte kincsecskéje, az ő szépséges Eszterkéje, a mamája beteg szívé? És miért kell szegénykének naphosszat egy kormos, műhelylármaival teli udvar ablakait bámulnia és olvasni, mindig csak olvasni és ábrándozni azokon a buta könyveken.

Más lányok ilyenkor már készülődnek... pedig, ki olyan szép, mint az ő lánya?

Kérdéseit és kétségeit a hit altatta el.

— Isten, — mondogatta, — Isten, én egy egyszerű gyümölcsáros vagyok a Holló ucca sarkán. Tudom, hogy köd van, de én mégis arra kérlek, nézz rám, itt ülök évek óta a sarkon és olyan rosszul megy és a lányom olyan nagyon beteg. Tegyel jót velem is.

Így vitatkozott, kérdezett, okvetetlenkedett, míg gondolatának kicsiny patakját el nem nyelte a hit csendes és szelíd tava, amelynek mélyén, mint tenger alatt a sziklák, ott éltek Morgenstern kétségei és keservei.

Morgenstern érezte, hogy nemsokára tíz óra lesz. Pillantása mégegyszer végigfutott a Király uccán. Nem jött senki. Eligazította a mérleget, lelakolta dolgait, rátette a kocsira ütött-kopott, zöldre festett tetejét. Azután neki-rugaszkodott a tolórúdnak egész jelentéktelen súlyával és nyikorogva megindult felfelé, a Holló uccán. Mindenütt csend, csak valahounnan szűrődik ki parányi nesz, mintha

Könyvszállítás az egyetemre

egy egérke kaparászna a falon, vagy ezüsttálat cizellálna finom vésőjével egy szorgalmas segéd.

Eszterke ébren lesz még, — gondolta — minden este megvár szegényke, pedig milyen fáradt lehet, egész nap csak ülni és feküdni s mindig csak olvasni.

Ezért különösen sajnálta a leányát. A könyvek, — különösen az olyanok, amilyeneket vele vásároltat Eszterke a kapualatti böngészőben — mind hazudnak. Csupa előkelő ember szerepel bennük. Elején mindig van egy kis baj, de a végén a férfi feleségül veszi a nőt és boldogok lesznek. S ha a lánykája mindig csak azt olvassa, hogy mindenki boldog lesz, egyszer eszébe fog jutni az ő boldogtalansága.

Pedig akinek olyan beteg a szívecskéje, mint neki, annak nem szabad ilyenre gondolnia.

Micsoda szépség az ő leánya. Arcszíne olyan, mint a sárgás elefántcsont. A szeme, nagy ragyogó fekete szeme, amelyben nem égett vagy kialudt már a tűz, milyen türelmes, szelíd, szomoró.

Gondolatait a kocsikerék nyikorgása kísérte. Meg kell holnap olajoznom, gondolta.

Lépések közelednek, valaki hazasiet, hogy ne kelljen kapupénzt fizetnie. Betolja kocsiját a kapun. Hepehupás kövezet az udvaron. A kocsi egyik kőről a másikra ugrik, szinte szökel. Recseg-ropog, mintha darabjaira akarna esni. Mit fog csinálni akkor, ha összetörik, honnan vesz majd egy másikat?

A hátsó kis udvarban egy címfestő üres műhelyébe tolja kocsiját. Itt alszik a szőlő, az olló, a füge és a datolya reggelig.

Morgenstern nekidől a korlátnak és felhúzza magát a második emeletre. A folyosó végén világosság van. Milyen édes gyermek az Eszterke. Mindenért hálás, amit a lányától kap.

A konyhában kenyeret vág. Leveszi a szekrényről a tányért. Egy darabka sajt szárad rajta.

Óvatosan nyitja az ajtót, de Eszterke félálmában felkönyököl a vaságyban.

— Te vagy az, apuska?

— Ki volna más, mint a te öreg, köhögős, hűséges tatuskád?

— Felébredtem a kocsizajra. Úgy jössz be a kapun, mintha egy nagy fuvarozó szekered volna.

Eszter hosszú fekete haja szétomlik a fehér párnán. Kinek van ilyen éjfekete haja, és eszébejut, hogy egyszer nappal jött haza, váratlanul és Eszter a laborban állt, szappanozta magát és ekkor látta csak, hogy milyen szép az ő lánya, hogy szebb az anyjánál, akire sokszor gondol éjjelente, szebb talán a bibliai Eszternél is.

— Mit hozzak neked holnap: könyvet, csokoládét?

De Eszter már aludt s álmában még szelídebb lett az arca. Morgenstern csak nézte, nézte és a szíve csordultig telt a szeretettel.

— Olyan gyöngé, mint egy virág.

Megette a sajtot, a kenyeret és lefeküdt. Álmában Winter úr veszekedett vele, mert fonyadt volt a szőlő.

Hajnalodott, amikor felébredt. Megmosakodott, imádkozott. Egyhangú lamentálása felébresztette a lányát.

— Apuska, te vagy?

— Ki volna más? Mit hozzak neked?

— Könyvet apuska, két szép könyvet.

A lépcsőházban találkozott Salamon néniel, az öreg takarítónővel, aki főzött s takarított náluk minden délután.

— Salamon néni, vigyázzon az én lányomra.

— Hogyne vigyáznék, hisz olyan jó, mint az angyalok.

Délelőtt kiderült az idő. Eszter az ablakban ült. Olva-

sott és ábrándozott. Mindenki ábrándozik a világon. Talán még a király is. Ábrándozik a miniszter, a cigány, a koldus, a kereskedő, a munkás, a jó és rossz, de mind közül a betegek ábrándjai a legszínesebbek, a legtávolibbak és mégis a legvalóságosabbak, mert ez az egyetlen világuk.

A regényben gróf Hartmannsdorf Egon, a délceg és gazdag földbirtokos az egész világ ellen harcol, hogy nevévé tehesse Elizt, a szegény, de szépséges nevelőnőt.

— Majoros úr! Majoros úr! — kiáltozik az udvaron Hegedüs, az ékszerész. Majoros kihajol a műhely ablakán. A főnöke valamire utasítja. Eszter tágranyílt szemmel bámulja Majorost.

Ablakukkal szemben, az első emeleten levő műhelyben dolgozik a segéd. Eszter évek óta nézi. Meztelen felsőtesttel, kis fekete nadrágban áll az olvasztó előtt. Néha az ablaknál áll és felbámul Morgensternék ablaka felé, azután kiönti az öntvényt. Homokot hord. Magas homloka alatt ábrándos kék szemek figyelnek a finom munkára. Lobogó, szőke haja a homlokába hull, mert olyan hosszú, mint a művészeknek. Nyáron, a nyitott ablakoknál, gyakran hallgatta, amint a mesterrel beszélt, a hangja mély és csengő.

Amint a homokzsákot felemeli, látta kidagadó izmait, atléta testét. De mindig csak félmeztelenül látta, kis nadrágban.

Képzetele most fehér nyári ruhába öltözteti a segédet. Választékos szavakat ad a szájába, amilyen csak gróf Hartmannsdorftól telne. Rajta világoskék selyemruha van, florentin kalap kék szalaggal, Majoros karjára támaszkodik s egy árnyas főúri park fasorában sétálgatnak. A fasor végén szökőkút, pad, és lassan esteledni kezd...

Majoros egyre gyakrabban néz fel Morgensternék ablakára. Nézegeti a szép lányt, akit olyan különösnek és idegennek talál, szomorú ábrándozásában.

Egy nap, délfelé lehetett. Salamon néni, — ahogy reszketeg lábaitól tellett — futva érkezett a kocsihoz.

— Morgenstern úr, az Istenért, orvost, gyorsan orvost, Eszterke nagyon rosszul van.

— Eszterke, — hörögte az öreg, mert a fájdalomtól nem kapott levegőt. Arra sétált a lézengő Silber, ráhagyta a kocsit és futott Vas doktor úrhoz. A doktor otthon volt, vette a táskáját és ment. Nyomában Morgenstern, kezét tördelve. Valahol hátuk mögött Salamon néni csoszogott. A lány mellett a szomszédasszony vigyázott. A konyha tele volt asszonyokkal. A doktor mindenkit kiküldött. Morgenstern a levegőbe, a semmibe bámult és várt. A doktor karonfogta és a lépcsőházban így szólt:

— A lányka állapota rosszabbodott, Morgenstern úr. Nem titkolhatom, hogy szükségesnek tartom a kórházba szállítását. Majd telefonálok betegszállító autóért és elintézem a kórházat.

Morgenstern a lánya ágya mellett ül. Elhalványult kezét melengeti, símogatja és így beszél:

— Eszterke, szívecském, lelkem, szépségem, egyetlenem; nemsokára autó jön és elmegyünk szépen a kórházba. Ott csend van, nem úgy, mint ebben a műhelyekkel teli házban. Ott nem fűrnak, faragnak, reszelnek. Ott sohasem kell majd félned, mindig melletted lesz valaki. Nem úgy, mint a te gonosz apád, aki minden hajnalban itthagyt téged és kiállt árulni az utcárokra szőlőt.

— Elmegyünk, de mire visszahozunk már meleg tavasz lesz. Nyitva lesznek az ablakok, zöldék lesznek a fák a Klauzál-téren. Veszek neked világoskék selyemruhát. Ki lesz olyan szép, mint az én Eszterkém? És azután keresünk egy szép, magas vőlegényt neked. Megesküszünk és szülni fogsz a te öreg, reszketős apádnak két kis unokát. Egy

fiut és egy leányt. És nem fogok árulni többé és nem fogok fájni. Ti adtok majd enni és inni a nagypapának. Én meg csak játszani fogok az unokákkal és mesélgetni mindenféle kitalált dolgot.

A mentőautó dudája szólt. Két ember jött, hordággal. Takaróba bugyolálták gyöngye testét és elindultak vele a lépcsőn. Morgensternnek erősen kellett kapaszkodnia, hogy el ne essen a lépcsőn.

Az autóban is csak ilyeneket duruzsolt. Eszter pedig csak mosolygott. Úgy mosolygott, hogy Morgensternnek el kellett fordítania a fejét.

A zsidókórház feljáromán zökkenet egyet és megállt az autó. Morgenstern úgy ugrált a hordágy körül, mint egy megsebzett, öreg komondor.

A kórterembe nem szabad belépni. A segédorvosnak pénzt adott:

— Doktor úr, mikor tudok meg valamit, hogy mi van az én leánykámmal?

— Holnap uram, a rendes látogatási időben.

Holnap, milyen messze volt ez a holnap. Morgenstern állt a sarkon és árult. Azt szerette volna, ha nem jön senki, ha nem jön egyetlenegy vevő sem.

Különös, sohasem ment ilyen jól az üzlete, sohasem jöttek még ennyien. Magas, állami hivatalnoknak kinéző úr rárivallt:

— Mérjen pontosan, itt ne csaljon.

Némán nézett a vevőre és csodálkozott, még két fürtöt rádobott a zacskóra.

— Ez meg sok.

Sok, — ezt sem értette.

— Mindegy, — mondotta.

— Hogyan, hogy mindegy? — kérdezte, mert már a vevő is látta, hogy az öregnek valami baja van.

— Mindegy, — ismételte és csak ingatta szakállas, szomorú fejét.

Jó lenne, ha már nem jönne vevő. Gondolkozhatna mindenfélén, Eszterkére gondolna erősen, nagyon erősen, hogy szinte látná.

Délben Silberre hagyta a boltot. Gyümölcsöszacskóval a kezében végigfutott az Andrássy-úton és az Aréna-úton. Az emberek utánafordultak. Furcsa látvány volt az öreg.

Ahogy a kórházhoz közeledett, úgy lassúdtak léptei. Az aluljárónál megállt. Félt attól, amit az orvos mondani fog. Feje felett a hídon vonat robogott el.

A folyosón az orvos megszólította.

— Morgenstern bácsi csak néhány szót szólhat a lányához, nehogy felizgassa.

A küszöbön megbotlott. Mi legyen az a pár szó?

Dadogott, amikor meglátta az ágyon és becézte, mint amikor az ölében játszott még. Az ápolónő elfordította fejét. A lány pedig halkán ismételteti: apuska, kicsi apuska.

A segédorvos belékarolt s bevitte a főorvosi szobába.

A főorvos őszes, finom úr volt.

— Üljön le Morgenstern bácsi.

Leült.

— Főorvos úr, tessék már megmondani, mi van az én leánykámmal?

— Igen, Morgenstern bácsi, a kisleánya... — s azután hosszan hallgatott. — Hisz-e az Istenben Morgenstern bácsi, abban, hogy ő az egyetlen, aki mindenkit meggyógyíthat?

— Hogy hiszek-e, hát kiben hinnék? Mi vagyok én, hogy ne hinnék, nem vagyok se gazdag, se tudós.

— Akkor menjen haza, azután menjen a templomba és imádkozzon sokat, imádkozzon éjjel és nappal.

Így történt. Silberre hagyta a boltot és kora reggel ott ült a templomban. Imádkozott. Ráborult a padra és az emberek nem kérdezték, hogy miért sír, mert tudták, hogy nagy az ő baja és valamennyien imádkoztak Eszterkéért.

Az utcán ment és sírt. Nem szégyelte, hogy felnőtt ember létére sír, mert nem is látta az embereket. Így szólt. Nézd isten, te olyan erős vagy és olyan hatalmas. Olyan sok jót teszel az emberekkel, akik meg sem érdemlik s akiknek nem is kell a te segítséged, mert gazdagok; segíts most rajtam. Nézz le a Holló-utca sarkára, ahol már évek óta árulom a gyümölcsöt és segíts meg. Mit vétettem én? És ha vétettem, nézz akkor arra az ártatlan, szépséges lélekre és ne vedd el tőlem. Hiszen, mi annyira össze vagyunk növe, hogy ő sem élhet nélkülem és én sem nélküle. Nagy mező a világ, milliárd virágot ápolsz, miért taposnád el a mező szélén az én amúgyis törtszárú virágomat. Érte keltem fel hajnalban, amikor oly jó lett volna a meleg ágyban s álltam a hőlében hajnaltól, éjjelig. Vagy azt akarod talán, hogy ne áruljak többé, hogy én is elveszek?

Silber vigyázott a kocsira. Megkérte, hogy most az egyszer ne csalja meg. A legszebb fürtöket kiválasztotta. zacskóba tette és elindult a kórház felé. A kórház kapujában fekete autó indult lassan, mögötte zokogva kísérték néhány lépést a gyászolók. Valaki meghalt...

Végigfutott a folyosókon. Az ajtónál mosolyt erőltetett arcára. Belépett, kereste a lányát. Eszterke nem volt a helyén. Az ágya üres volt. Az öreg illedelmesen a betegekhez fordult.

— Kérném szépen, nem tetszik tudni, hová vitték a lányomat? Talán vizsgálatra?

Chaluca egy judeai kolonián

A kövér asszonyosság hátat fordított az öregnek és nem felelt. Milyen udvariatlanok az emberhez. Majd megkérdezi az ápolónőt. Kiment a folyosóra. A kedves nővér a konyha felé tartott. Utána kiabált:

— Kedves nővér!

De az ápolónő, amint meglátta, lefutott a lépcsőkön. Mi az, hogy nem válaszol senki, mi az?

A segédorvos karonfogta és bevezette a főorvoshoz. A főorvos asztalánál ült homlokát kezébe ejtette és fáradt pillantással mutatott helyet Morgensternnek.

Leült és mellében nem vert a szíve.

— Morgenstern bácsi legyen erős — keressen támaszt az Istenben, aki egyedül tudja az okát, hogy miért kellett a maga szép leányának meghalnia.

Mi jutott agyába ezekből a szavakból? Egyetlen szó: meghalni. Mintha villám sujtotta volna, ájultan fordult le a székről.

Amikor eszméletre tért a kertben ült. Fázott, gyógyuló betegek felhajtott kabátban sétálgattak rokonaikkal. A segédorvos fogta a kezét. De ő kitepte magát. Merev lábakkal, égne emelt kezekkel egyre hangosabban kiabálta:

— A lányomat, a lányomat, adjátok ide a lányomat.

Végigment az udvaron, a folyosókon. A segédorvos mindenütt a nyomában. Aki hallotta e hangot megborzadt és eszébe jutott a halál.

A folyosó végén összeesett. Megint bevitték, injekciót adtak neki.

Kitámolygott a kórházból. Ment, az aluljáró alatt megállt. Hallgatta, hogy robog a vonat. Leült a tó partján, ahol a földalatti a föld színére jön s hervadó szomorúfüzek borítják a padokat. Leült. Nézte a piszkos vizet, a tó forrását és lassan felolvadt mellében a tikkasztó szomjúság és szeméből patakzott a könny. Végigfolyt arcán, szakállán. Késő délután volt. Egy nevelőnő kis gyerekekkel megállt előtte.

— Miért sír, bácsika?

Nem hallotta. Egy villamoskalauz szólt hozzá:

— Mi baja van magának?

Nem hallotta. Egy csibész ült le mellé:

— Mit hőgsz öreg?

Nem felelt.

Az égen felhők gyülekeztek, villámlott, dörgött s az eső megeredt. A ligeti padokról futottak az emberek. A tavat millió piciny ostor verte. Morgenstern ült a padon. Az eső az ágakról fejére ömlött. Vizes lett a haja, a szakállá, a kabátja, de Morgenstern csak ült és nem mozdult.

Besötétedett. Ekkor felállt s mint akinek határozott és kegyetlen célja van, elindult.

A Hősök-terén egy autó majdnem elütötte. Nem látta. A sofőr kiabált:

— Hülye zsidó, nem tud vigyázni!

Nem hallotta. Ment hazafelé. A templom udvarán bekopogott a szolga lakásába. Goldék már le akartak feküdni. A szolga csodálkozva kinyitotta az ajtót s megrémült Morgensterntől. Kislánya ingecskében állt az apja mögött és amikor meglátta a jövevényt, ijedt sírással menekült a szobába anyjához.

— Gold, nyisd ki a kaput!

— Milyen kaput nyissak ki?

— Nyisd ki a templom kapuját, számolok veled.

— Kivel akarsz te számolni?

Gold megborzadt Morgenstern tekintetétől.

— Vele, tudod kivel.

A szolga imát mormolt az istenkáromló ellen.

— Nem nyithatom ki, tudod jól.

— Nem? Akkor feltöröm!

Morgenstern a templom kapujához futott. Verte a nehéz faragott kaput, az egész utca visszhangzott ütéseitől,

az emberek megjelentek az ablakokban s megborzadtak attól, amit láttak. Gold rendőrért futott.

De Morgenstern már abbahagyta kísérletét és hazaszaladt. A konyhában senki. Bent biztos várja az Eszetrke. Mindig megvárta a papáját.

A sötétben az ágy felé tapogat. Üres. Csak a tükör világít. Az asztalterítőt ráborítja a tükörré. Hányszor nézte magát benne, — meghalt. Hogy félt szegényke egyedül lenni. Azt szeretne volna, ha mindig mellette maradt volna. Ne haragudj, szívem.

Most már láthatod, hogy nemcsak te félsz, én is félek egyedül. Kinyitja az ablakot, ügyefogyottan remegve felkapaszkodik az ablakpárkányra. Az eső nem esik. A kitisztult égen ragyog a hold. Morgensternre ömlik a fénye. Hűs szél símogatja az arcát, szakállát, mint az Eszetrke keze. S mint egy nagy fekete madár lerepül a ház udvarára.

SOMLYÓ ZOLTÁN: KÜLVÁROS

Bólong az esti ború. Köd.

Hét már az óra.

*Külvárosi utca. A sár
rongyos cipőkre tapad.*

*Itt-ott pislog a gáz
börtönszagú ócska világa —
s egy-egy szegyenkező és
avittas boltkirakat.*

*Gyér itt a járókelő. Az is
fázva, sietve ha cammog;
térdig csap föl reá
a sűrű folyadék, a lucsok.
Csöndben, mikéntha nem is vón
élő görnyedt alakja,
veti-hányja magába:
be fogynak a sovány garasok...*

*Amodébb gazdátlan kutya
reszket, farka behúzva;
áll, falatot szimatolva,
vagy a sintér kocsiját.
Érzi ma már, hogy a csontot
nem vetik akármilyen ebnek —
ember is megbecsüli
mai nap az ilyen vacsorát.*

*Kocsma is van, lapulón,
feketén, ott, a sarkon.
Amolyan spelunka, lebujs;
nem mulatásra való.
Rongyoskabátú leány
borzasan lép ki az ajtón;
mögötte a rendőr vigyáz
s biztatja rekedten: aló!...*

*Kétsort szomorú és törpe
döltfalú házak.
Mögöttük a béna robot
hortyogja időtlen dalát.
Ki tudja: talán egy hirhedt
betörő rejtezik itten!
Vagy tán a lángeszű vátesz,
ki jó és megmenti korát...*

M. BEN ELIEZER

(TEL-AVIV):

„CSALÁDI ADÓK“

Ezekben a nehéz időkben, — mesélte nekem egy hivatalnok barátom, — ha valakinek állandó állása, fix fizetése van, boldog lehet bizony, ha szűken telik is a mindennapi kenyérre. Hálát kell adnia Istennek, hogy minden elsején megkapja a fontjait és ha kevés is, beoszthatja ügyesen, gazdaságosan. Hogy is mondotta nagyapám? Az embernek mindig azokra kell nézni, akik szegényebbek nála és nem azokra, akik gazdagabbak.

A vállalatnál, melynél dolgozom, azt mondják, hogy „elsőrangú könyvelő“ vagyok. Azért nem is bocsátottak el engem a „leépítés“ idején, csak épp hogy leszállították a fizetésemet. A „házi könyvelést“ azonban mindig a feleségemre bízom, Isten éltesse. Neki szoktam átadni a felvett fizetést teljes egészében és az ő feladata a helyes beosztás, nehogy Isten ments „deficitünk“ legyen a mérlegben. Távollétében becsületesen mondhatom, hogy feleségem csodálatosan jó „könyvelőnek“ bizonyult. És ha nem kérne időről időre „pótlékokat“, nagyon meg lehetnék vele elégedve.

A „prosperity“ idejében kaptam a feleségemtől havonként három fontot apró „személyes“ kiadásaimra. Újságokra, könyvekre, mikért úgy rajongok és lengyelországi és litvániai rokonaim támogatására, akik szintén sok olvasnivalót szoktak küldeni: végtelen hosszú hálálkodó leveleket.

A „krízis“ beköszöntésekor a feleségem fokozatosan csökkenteni kezdte elsősorban az én „apró személyes“ kiadásaimat. Mindenekelőtt a könyvvásárlásaimat vette szigorú vizsgálat alá. „Nagy luxus ez ilyen súlyos időben!“ Vagyonba kerül. Azonkívül port csinálnak a könyvek a lakásban, nem lehet tőlük mozdulni. Azért azt tanácsolta (és asszony tanácsa majdnem parancs), hogy hagyjam abba ezt a „fölsleges fényűzést“ és ezentúl a személyes kiadásaimra szánt összeget a felére redukálja. Tiltakozni próbáltam a redukció ellen, vitatkozni kezdtem feleségemmel, hogy a könyv épp olyan szükséglet a léleknek, mint a kenyér a testnek. De ő váltig bizonygatta: „Sokan, akik legalább olyan intelligensek, mint te és sokkalta gazdagabbak, mint te, jönnek hozzád könyveket kölcsön kérni. Nem árt majd tekintélyednek, ha ezentúl te fogsz kölcsön kérni könyveket másoktól“. Próbáltam küzdeni a vas logika ellen a francia közmondással: „Három dolog az én világom: saját házam, saját feleségem, saját könyvem“. Az első kettőt belátta feleségem, a harmadikat kerekén tagadta. „Még lehet az ember egészen jól anélkül is“, mondotta szelíden.

A „családi adókhöz“ nem mert hozzányúlni. Először, mert jószívű asszony és sajnálja a szegényeket. Másodszor, mert tudta, mennyire szeretem rokonaimat és nem akart nekem fájdalmat okozni. Az utolsó esztendőben azonban, mikor elsején újabban „csökkentett“ fizetésemet adtam át neki, egyszerűen kijelentette, hogy a „családi adót“ ezen-től beszünteti. És hogy elkerülje a vitát, elém tette a háztartási könyvét, mely napnál világosabban bizonyítja, hogy máris „deficit küszöbén“ állunk. És hogy megnyugtassa lelkiismeretemet, elárasztott zuhogó idézetekkel, mint például: „Az embernek legközelebbi rokona önmaga...“

Mit meséljek sokat? Mennyit szenvedtem, mikor közeledtek az ünnepek és nem tudtam küldeni szegény rokonaimnak egy piasztort sem. Egymásután jöttek a levelek tele panaszokkal, siralmakkal, nyomorúságaik leírásával.

Feleségem nagy részvétellel elém tette háztartási könyvét: próbáljuk meg, hátha valahol „lelophatunk“ a kiadásokból egy fontot a rokonság számára. Hiába volt minden igyekezet. Nem sikerült.

— Te vagy az oka mindennek — fakadt ki végre ellenem.

— Mit vétettem én? — kérdeztem csodálkozva.

— Minden leveledben úgy írtad le mindig az itteni életet, mintha Gan-Édenben volnánk. Valóságos Paradicsomnak festetted Erec Jiszraelt rokonaid előtt. Boldog vagy, hogy itten élhetsz és bárcsak jönnének minél többen a zsidók Erec Jiszraelbe.

— Hiszen tudod, csak azért tettem, mert úgy szeretem az országot. Nem dicsekedni akartam, hanem megszerettetni Erec Jiszraelt a zsidókkal, akik a Galutban maradtak...

— De szegény rokonaid — gúnyolódott a feleségem — úgy értették a szavaidat, ahogy írtad, hogy boldog ember vagy itt, gondtalan és gazdag. Az ország egyik nábobja vagy, gondolják és most könyörgő levelekkel próbálják megpuhítani kőkeményé vált szívedet...

— Akarod tudni, mi volt a dolog vége? — fejezte be hivatalnok barátom. — Csoda, nagy csoda történt velem... Ne gondold, hogy fizetésemelést kaptam. Ilyen csodák nem történnek itt napjainkban! Hanem, mi történt? Kaptam egy vállalatnál éjjeli könyvelést. Hogy meddig fog tartani, nem tudom. Ezért kapok havi három fontot. És feleségem teljes beleegyezésével, aki a házi könyvelést vezeti, ezt a mellékjövedelmet a közben nagyon felszaporodott „családi adók“ fedezésére fordíthatom... Mégis csak történnek még csodák ezen a világon!

Német fiúk Erecben

ARI IBN-ZAHAV: AZ ELSŐ KOCSI

A napokban jelent meg Jeruzsálemben Ari Ibn-Zahav új regénye: „Hatvan és egy esztendő“, mely a régi, háborúelőtti Jeruzsálem életét eleveníti meg költői erővel. Alábbiakban adjuk a regény első fejezetét Patai Rafael fordításában.

— A kocsihoz! A Jaffa-kapu elé!...

Jeruzsálem minden szűk és sötét sikátora ontani kezdte a tömegeket a Jaffa-kapu felé. Mindenki látni akarta R. Jákob Bialer kocsiját, melynek a reggeli órákban kellett megérkeznie Jaffából. Zsidók és arabok, férfiak, asszonyok és gyermekek, a „Kólel“-ok¹ kirendeltjei, rabbik és chachamok, tanítók és tanítványaik, ezrivel tolongtak a kapu előtti üres térségen. Az élelmesek elfoglalták a magas szemétdombok tetejét, anyák vállukra emelték gyermekeiket — mind türelmetlenül várták a kocsi megérkezését. A tömeg nagyobb volt, mint amikor két évvel azelőtt, 1869-ben Rabbi Ábrahám Askenázit „Ción elsejé“-vé és „Chacham basi“-vá koronázták és nagyobb volt annál is, amely a mult év elején gyűlt össze, amikor Ferenc József császár jött pompázatos hintáján Jeruzsálem kapui elé. Akkor katonák, konzulok és mindenféle tiszttek vették körül a császár kocsiját, úgyhogy Jeruzsálem népe alig láthatta. De bezzeg másként áll a dolog R. Jákob Bialerrel, aki nem császár, sem királyfi, — pasák és hadvezérek nem veszik körül és Jeruzsálem egész népe szemtől szembe láthatja kocsiját.

— Ott jön a kocsi! — kiáltották a gyermekek minden messzi zaj hallatára, a nagyok pedig egymás közt beszélgettek.

— Soká éljen Ferenc József császár, akinek a tiszteletére építették meg tavaly az utat Jeruzsálem és Jaffa között, — mondja az egyik a szomszédjának. — Nem kell többé összetörni testünket szamarak és tevék hátán.

— Minél könnyebb lesz az utazás Jaffába, annál többet fognak oda leutazni, — sóhajt a másik, a reisini Kólel kirendeltje, aki soha életében nem utazott le Jaffába, hogy ne kelljen megpillantania a tengert, amely Erec Jisrael határa.

Egy asszony férjéhez fordulva kérdezi:

— Mondd csak, mi az egy kocsi?

A férfi ki szeretne bujni a válasz alól, mert ő sem tudja, miféle teremtmény az a kocsi és amikor az asszony harmadszor is megismétli a kérdést, vonakodva feleli:

— A „Semini“ hetiszakasz haftorájában Sámuel próféta az „új kocsi“-ról beszél... A próféta tudta, hogy mit prófétál...

Az egyik szemétdomb tetején néhány arab állt, a szamarak és tevék tulajdonosai közül, akik Jeruzsálem lakóit Jaffába szokták szállítani, álltak és dühöngtek. Hát lehetséges ez? Ők és apáik és apáik apái, nemzedék nemzedék után szállították Jeruzsálem zsidóit Jaffába tevéik és szamaraik hátán és mindenki meg volt elégedve és íme, most jön ez a „hitetlen“ Jákob és dilizsánsz-ot hozat Egyiptomból, hogy elrabolja szájukból a falatot.

— Nem Egyiptomban vette a dilizsánszot, hanem a német bárótól Jaffában... No meg úgy is el fog törni ez a szekér az úton, amint eltört tavaly az amerikai misszionáriusok szekere — vigasztalta őket egy „mugrabi“² zsidó, aki mellettük állt.

— Allah ölje meg a dilizsánszot! — kiáltotta egy öreg arab, az egyik szamaras apja és égnek emelte szeméit.

— Nadbach il dilizsánsz! — vágjuk le a dilizsánszot — felelte rá a fia.

De íme — különös zaj hangja hallatszik nyugatról. A tömeg összébb szorul és a terhes asszonyok kiáltozása és a gyermekek sírása feltört az égbolt szívéig. A kocsi, három ló által húzva, közeledett a Jaffa-kapuhoz és utána szaladtak nagy rivalgások közepette arab fiúk és velük néhány bátorszívű zsidó gyerek is, akik elmerészkedtek távolodni az ó-várostól egészen az Orosztéren túlra. Az egész közönség nagy csodálkozással tekintett a „guruló lada“-ra és félve rettentek vissza minden oldalra, ötvenszer ötven rőfnyi üres teret hagyva a kocsi körül.

Az öt utas, köztük három jeruzsálemi, leszállt a kocsiról és elvegyült a tömeg közé, csak R. Jákob maradt ülve a bakon és győzelemittasan suhogtatta ostorát a levegőben. Az egyik rabbi kezét nyújtott az utasoknak:

— El kell mondanotok a Gómél-áldásmondást, amit az életveszélyből megmenekültek mondanak...

Nyomban hozzájuk léptek többen a tömegeből és kezét nyújtva, nekik mondták fejükre az áldást:

— Áldott, aki megmenti a lelkeket.

Az egyik utast szitkokkal fogadta a felesége:

— Olybá veszed a feleségedet és öt gyermekedet, mint a fokhagyma a héját! Ha tudtam volna, hogy ezen az ördögös ladákn akarsz utazni, megbotoztattalak volna a bírósággal, te gazember!

Az asszony fivére pedig, aki templomszolga volt, hozzátette:

— A messiás számaron nyargalva fog megjönni és neked nem is illik másként Jeruzsálembé érkezni, csak kocsin!

— Ó, buták butája — kiáltotta az öreg szafedi R. Todrosz az asszonyhoz. — Nektek, asszonyoknak különösen örülnötök kellene ezen a találmányon! Hiszen ti nem a szamár hátán nyargalva utaztok, hanem ládátkban, amelyeket a szamár két oldalára kötnek és az arab még követeket is rak a ládátkba, melyekben ültök, hogy meglegyen az egyensúly, és így kell kínlódnotok egy teljes napon át.

— Hogyan forognak a kerekek? Vajjon démonok vannak bennük? — kérdezte egy arab a zsidóktól. És az egész közönség vállat rándítva mondogatta egymásnak:

— Csodák csodája! Csodák a mennyekből!

R. Jákob leszállt a kocsiról, kezével végigtörölt esőtől és verejtéktől nedves lovai hátán, majd a kocsi kerekeit kezde nézegetni, mint aki ért a dologhoz. Az egész tömegeből csak a szafedi R. Todrosz és három éves fia, Jicchakel mertek közeledni a kocsihoz. — A száfedi Sabáb, hányaveti vére folyik az öreg ereiben — mondogatták a körülállók. R. Todrosz még Száfed menekültjeiből való volt, akik az 1837-iki rettenetes földrengés után jöttek Jeruzsálembé és a száfediek mind vitéz férfiak hírében állottak Jeruzsálemben. R. Todrosz felesége, aki nem szült neki gyermeket, meghalt, amikor ő hetvennégy éves volt és egy év letelte után az öreg feleségül vett egy huszonkét éves „aggszűzet“, aki kilenc hónap után megszülte neki Jicchakelt. Azt mesélték még R. Todroszról, hogy második lakodalma napján egy rotelnyi „popitesz“-t, sült tökmagot tört föl a fogaival és azon a napon, amikor fiát felvették Ábrahám szövetségébe, két álló óra hosszat táncolt teli borosüveggel a fejebubján. Nem csoda tehát, hogy R. Todrosz közel mert menni a kocsihoz, Jicchakel pedig felug-

¹ A szentföldi vallásos zsidókat támogató intézmény.

² Északafrikai.

Favágó Kibbuc Alonimban

Keren Hayesod, Páris

rott a bakra és kezébe vette az ostort. A nagyok félelemmel, a kicsinyek irigységgel nézték az apa és fia tetteit, de R. Todrosz csak nevetett és odakiáltotta a tömegnek:

— Mit féltek? Emberektől kell félnetek, de nem lovaktól! Szafedben minden Lag Beómer-kor ötvenen lovagoltunk át lovakon és öszvéreken Meronba és én mérföldeket lovagoltam a ló hátán állva!

R. Jákob odasúgta neki:

— Érdemesüljön hosszú életben, R. Todrosz, hogy kikergeti a félelmet ezeknek a tanházulóknek a szívéből. Hatalmas vagyont fektettem bele a kocsiba és a lovakba, abban a reményben, hogy akadnak majd utasok.

Egy óra múlva néhány bátor már ott állt a kocsi mellett és beszélgettek R. Jákobbal az első útról. R. Jákob emelt hangon felelgetett nekik, hogy a messzebbállók is hallják a szavait. A holland-németországi Kólel egyik kirendeltjéhez, aki nem minden félelem nélkül közeledett a kocsihoz, így szólt R. Jákob:

— Menj és számold meg, hányszor fordul elő a „kocsi” szó a tórában!

— Ezerszer ezer különbség — döbönt vissza a „kirendelt”. De mindamellet megígérte R. Jákobnak, hogy két hét múlva vele fog Jaffába utazni, hogy kézhez vegye a „Chaluka” pénzeit, ha Isten is úgy akarja és, ha felesége beleegyezik.

— Akik micvában járnak el, nem szenvedhetnek kárt — idézte rá R. Todrosz és nagy hangon nevetni kezdett.

— Testvéreinket, Izráel fiait Jeruzsálemból Jaffába és Jaffából Jeruzsálemba szállítani, anélkül, hogy összetörnék csontjaikat, mint a tevék és szamarak hátán, ez is nagy micve — tette hozzá R. Jákob.

— A tevehátón való utazás elég kellemes — érvelt vele szemben a „kirendelt”.

— De az az utazás két teljes napig tart, a kocsival pedig legfeljebb tizenkét órát — jegyezte meg R. Jákob — és az idő is számít.

— A „kirendeltek” nem sajnálják az időt — jegyezte meg valaki, aki haragot őrzött a szívében a „Kólel” ellen a Chaluka, az adománykiosztás miatt.

— Szemtelen! — kiáltotta a „kirendelt” hirtelen gerjedő haraggal. És azon nyomban éles vita tört ki, melyben minden oldalról résztvettek. Rendőrök választották végül is szét a veszekedőket.

Az eső szétszórta a tömeget. De azért még százával maradtak ott a téren a Jaffa-kapu előtt, amíg R. Jákob újra felszállt a bakra és a kocsiszínbe hajtott, amely a Mamillah-tó közelében volt. A fiatalság riogatva szaladt a kocsi után, a szamarasok és a tevehajcsárok pedig gyűlölettel teli kiáltásokat küldtek R. Jákob után és fenyegették, hogy „keserű lesz a vége”. Amint a kocsi egyre jobban távozott, a szamarasok és a tevehajcsárok mindinkább elbúsultak. — Tizenkét óra alatt tud az a hitetlen utasokat hozni Jaffából! Allah átka ez rajtunk! — mondogatták egymásnak, míg csak a legöregebb köztük suttogni nem kezdte: „Allah karim” — Allah mindenható és bizodalma megnyugtatta kissé a többieket is. Mikor látták, hogy R. Jákob a kocsiszínből visszatérve és útban haza a Majdán-utcába, elhalad előttük, újra összeszedték magukat. Újra fenyegetéseket és átkokat küldtek utána. De R. Jákob nem is figyelt rájuk. Emelt fővel folytatta útját, mint aki valami nagy hőstettet vitt véghez és többé nem kell semmit félnie az emberektől...

VERMES ERNŐ EMLÉKEZETE

Az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetséget, mint közöltük, néhány hete súlyos veszteség érte, 12 éven át volt elnöke, legaktívabb harcosa dőlt ki soraiból.

Vermes Ernő ideális cionista volt. Rövid életében, 53 éves volt csak, hihetetlen munkateljesítményt végzett. Vezérigazgatója volt a temesvári kalapgyárnak, ahol gyakornokból dolgozta fel magát a legelső vezetői pozícióba. Mint fiatalembert, az 1900-as évek elején megfogta a cionista eszme szépsége és már akkor átlátta zsidóságának izzó szeretetében azt a tényt, hogy csak ez a mozgalom lesz a zsidóság mentővára, holott akkor a középeurópai zsidóság zavartalanul élhetett. Vermes Ernő megszervezte az első cionista egyesületet Temesvárott, fáradhatatlanul agitált, előadásokat tartott, továbbképezte magát és lelkesített egyre szélesebb körökben. A világháború éveiben megadott neki az ösztönző, kitűnő munkatárs. Marmorek professzor Temesvárott volt akkor és a két idealista, nagystílű ember barátságából a mozgalom új fejlődést és lendületet nyert.

Vermes Ernő

Vermes Ernő ott volt minden erdélyi és bánáti zsidó alakulat bölcsőjénél, pártfogó keze, gondoskodása felkarolta az ifjúságot, iskolákat teremtett, sajtót indított. Az *Új Kor* című, ma is fennálló temesvári cionista hetilapot ő alapította. Jelentősége messze kimagaslott a helyi kereteken túl is. A cionista kongresszusokon, Zürichben, Baselben, Karlsbadban, Londonban, Párizsban, feltűnt magas alakjával, szenvedélyes, harcos beszédeivel, ismerték és tisztelték őt a világ minden részéről összesereglett delegátusok valamennyien. Az utóbbi években igen gyakran fordult meg Palesztinában is, ahol iparvállalatokat alapított. Minden ereci látogatás újabb erőt kölcsönzött neki a további munkához. Közgazdasági érdemeit Romániában és más országokban is elismerték, számos kitüntetést kapott magas helyekről. Ennyi agilitás mellett irodalmilag is à jour, olvasott, művelt, nyelvismeretekkel rendelkező ember volt.

Palesztinocentrikus gondolkodását családjába is átültette. Két gyermeke Erecben él s az tragikus, hogy saját alijáját már nem élhette meg, valamint első unokáját, a kis Karmelát sem láthatta, aki a temetése napján született.

Emlékét példaadó kegyelettel őrzik barátai és tiszte-

Vermes emlékbélyeg

lői. Az erdélyi KKL arcképével emlékbélyegeket bocsátott ki és biztos, hogy Vermes Ernő munkás életének nyomai, kisugárzásai még halála után is fennmaradnak és további eredményeket hoznak a palesztinai országépítésnek.

Breszlauerné Ligeti Rózsi.

VIHAR BÉLA: EXODUS

Halljad Izrael!

*...ablakod alatt kiáltás riad,
új és örök kiáltás, szivedbe szaggató:
...Izrael! Izrael!*

*Kelj fel s hagyd el országodat, amely a tied is volt:
házad és anyád...*

*kelj fel és hagyd el a földet, amelyet szomjuhozva
szeretsz,*

*a dombot, a kertet, patakot, az erdőt; tájakat,
amelyek dajkáltak,
virágokat, melyek neked is nyíltak, szerelmet
mosolyogva a réteken —*

*és szakadj el emlékeidről is, amelyek belekulcsoltak
e földbe*

*s melynek javáért áldozni küldted legjobb fiaid
a népeknek oltáraihoz
kiomló piros vérrel...
álommal... és nagy gondolatokkal...*

*Kelj fel Izrael, riadj,
kapuid előtt a történelem kiált,
hogy a világnak országútjaira kergettessél ismét,
szembe az örök csillagokkal, egyedül...*

*Légy erős Izrael, ki Jákob poraiból új országot építsz,
ha Afrika sivatagjait szántod,
vagy Amerika őserdőiben virrasztod a hajnalt!
Légy erős Izrael s gyógyulj meg az ifjan rügyező
fáktól,*

*a rohanó vizektől, szilaj szelektől,
és ekéd nyomán,
jövendőd magját,
dalolva véd az örökkévalóságba...
Halljad Izrael!*

DR. DONÁTH GYULA EGYETEMI TANÁR:

AZ ARAB-ZSIDÓ

„KEREKASZTAL-KONFERENCIA“ UTÁN

Szétfoszlottak a remények, melyeket a brit kormány az arabok és zsidók együttes tárgyalásához fűzött, hogy azontúl békésen fognak egymás mellett dolgozni, vagy jobban mondva, nem fogják többé az arab népet a zsidók ellen felbujtogatni, meg fog szünni az arab terror, mely angolok, zsidók és még inkább arabok közt annyi vért ontott és most az angolok a zsidó védőcsapatokkal nyugodtan visszavonulhatnak. Voltaképpen, nézetem szerint, a zsidó delegátusoknak egyáltalán nem kellett volna Londonba utazni, miután a brit kormány Saud-Arábiát, Yement, Irakot és Transjordániát is meghívta a konferenciára, kikkel a zsidóknak soha dolguk nem volt. És ha már a béke kedvéért ott megjelentek, azonnal hátat kellett volna az araboknak fordítani, miután azok kijelentették, hogy a zsidókkal együtt tárgyalni nem akarnak. De az arabok nem akarják észrevenni, hogy az idők folyása álláspontjukon rést ütött. Kétegyfél éve annak, hogy a *Mult és Jövő*-ben (1936 októberi füz.) megjelent cikkemnek: „A Szentföld a zsidó népé“ 3 pontjából már kettő megvalósult. Az egyikben azt javasoltam, hogy a különböző országokban készen álló egy negyedik millió chaluchból 10.000-nyi csapatot katonailag képezzenek ki az angolok Málta vagy Cyprus szigetén Palesztina védelmére. Megelégedéssel tudomásul vehetjük, hogy a múlt évi októberben 18.500 angol katonával 8000 zsidó segélyrendőr működött együtt. Az angol kormány 3 millió fontot kért a parlamenttől e katonai készület ellátására. Második javaslatomat, hogy a brit birodalom Palesztinát a zsidók beleegyezésével, mint dominiumot kebelezze be, már a múlt évi januárban a Brit Cionista Egyesület egy határozatával magáévá tette. Megokolásul azt is hozza föl, hogy a zsidó Palesztina lényegesen megerősítene Anglia pozícióját a Középtengeren, mert a zsidók ezen államot a legvégsőig védnék. A 3. pont, hogy azon arab föld- és házbirtokosok, kik a zsidó letelepülésbe, mely annyi hasznot hoz az arab népnek is, magukat beletalálni vonakodnak, Transjordániába átültetessenek, amint az Egyesült Államok az indiánokat rezervátumaikba áthelyezték és amint a törökök a görögöket Kisázsziából Görögországba utasították. Mindkét nemzetiség egykori vendégnépeikkel most megelégedetten, a legnagyobb barátságban élnek. Egyébként az arabok ingatlanukért valódi értékének megbecsülése szerint, zsidópénzzel fognak kártalaníttatni. Millió és millió zsidót üznek ki manapság a különböző országokból jog- és vagyonfosztottan és a rakoncátlan arabokkal ne lehessen elbánni, kik a Balfour-deklarációt sem akarják elismerni, melyet az angolok az arabok kedvéért még megsérteni is készek? Cikket az egész külföldi zsidó sajtó nem akarta elfogadni, de készségesen elfogadta az angol királytól a Palesztina-ügy megvizsgálására kiküldött Peel-bizottság.

Hogy Anglia a világháború alatt hogyan bánt el arabokkal és zsidókkal, azt MacDonalddal, volt angol munkásvezér, későbbben brit miniszterelnök írja le 1922-ben megjelent munkájában, miután a felépülő Palesztinát látva látta: „Arab lázadást keltettünk Törökország ellen azzal az ígérettel, hogy arab birodalmat teremtünk, melybe Palesztina is bele fog tartozni. Ugyanakkor biztattuk a zsidókat, legyenek segítségünkre és megígértük, hogy Palesztinát nekik adjuk településre, egyidejűleg pedig titok-

ban Franciaországgal megcsináltuk a Sykes-Picot angol-francia egyezményt, melyet egyiptomi fő kormányzóknak, utasításunk értelmében, már odaigért az araboknak. Durva kétszínűség!“

Egyébként az angol csapatoknak a világháború alatt vívott délnyugatázsiai harcaik közt a titokzatos Lawrence angol tiszt, ki az arab nyelv teljes birtokában, beduin ruhában öltözve a török uralom ellen bujtogatta az arabokat, nekik a teljesen független arab birodalmat ígérve, mégis nagy érdemeket szerzett magának az arabság körül, mert Anglia négy önálló állammal ajándékozta meg az arab világot; csak a zsidók húzták a rövidebbet. Allenby angol tábornok csak a Trumpeldor által vezetett zsidó légióval volt képes a törökök fölött győzedelmeskedni és Jeruzsálemet 1917-ben bevenni. Trumpeldor és a vele elesett hős társai ott nyugosznak a Scopus-hegy alján, de hiába keressük a hős arabok ily sírját egész Palesztinában, pedig az ő érdekükben is folyt e harc. Ők az egész háború alatt szépen, csendesesen visszavonulva várták meg, míg a zsidók és angolok az ő számukra kikaparták a sült gesztenyét a tűzből.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a londoni konferencia előtt Nuri pasa, Irak miniszterelnöke Kairóban egy bankettet adott az arab delegátusoknak, köztük Yemen és Hedzsász királyfiainak, melyen hevesen tiltakoztak a Balfour-deklaráció ellen, valamint az ellen, hogy Palesztinából brit dominiumot csináljanak. Nuri pasa pedig következő pohárköszöntőt mondotta: „Reményem, hogy e történelmi összejövetel alapkövét fogja lerakni egy nemzetközi ligának az itt képviselt arab és keleti országok közt. Anélkül, hogy fenyegetni akarnék, konstruktív célja lesz a jogok biztosítása és megvédése.“ Másodnap a miniszterelnök Syriába utazott az idemenekült jeruzsálemi mufti látogatására. Jean Pierre Gérard, a francia diplomata ehhez a következő megjegyzést fűzi: „Mindez egész világosan fekszik előttünk és illúzióknak nem szabad magunkat odaadni. Egy arab front van készülöben, bár egyelőre védő jellegű. E figyelemreméltó esemény el fogja tolni az Európa és Ázsia közti erőarányt. Ha az európai nagyhatalmak közt a viszályok és veszekedések folytatódnak, akkor biztos, hogy valami tönkre fog menni és ez a nyugati civilizáció.“

Eme aggálynak már kilenc év előtt megjelent cikkemben („Unsere Kultur auf dem Scheidewege“, Pester Lloyd 1930. szept. 7.) adtam kifejezést.

A zsidók nem fogják elfelejteni, hogy a világtörténelem minden korszakában új államokat csak háborúval lehetett alapítani. Kánaánt a Bené Jisrael csak Mózes, Józua, a bírák és Dávid király véres harcaival szerezték meg és Nehemiah idejében csak vakolattal az egyik kézben és karddal a másik oldalon lehetett Jerusalajmot újjá építeni. Ha az arabok Palesztina 14 évszázados birtokára hivatkoznak, a zsidók három és fél ezredév jogára, a bibliának számtalanszor ismételt ígéretére és Balfour deklarációjára mutathatnak. Tehát, amint egy imánk hangzik: ál tirá ávdi Jakov (Ne félj Jákob szolgám!). Az angolok pedig szívleljék meg, hogy egész Ázsiában a zsidók az ő egyedüli hű barátai, kik megbízhatóan őrzik annak nyugati kapuját; a keletit a japánok már úgyis elfoglalták.

A K V U C A G Y E R M E K E

Az „Alonim“ — „Tölgyek“ kvuca egyszerre híressé vált, amikor a kvuca telepének tőzsomszédságában megindultak a *Palesztina Régiségeit Kutató Társaság ásatásai*, melyek egy csaknem kétezeréves zsidó város maradványait tárták föl. Néhány év múlva, ha majd az ásatási munkálatok befejezést nyernek, *Seich Abrek a palesztinai Aquincum, vagy még inkább Pompei lesz*, feltárt házsoraival, templomaival, mauzoleumával, fürdőivel, temetőjével, katakombáival. De már ma is nagy az érdeklődés Seich Abrek iránt és látogatók serege jön hétről hétre, hogy megtekintse a legújabb leleteket. És a látogatók betekintenek az „Alonim“ kvucába is, ebbe a fiatal telepbe, melyet a munkásifjúság alig két esztendeje kezdett el építeni, nem is sejtve, hogy néhány hónap múlva Bét Seárim kétezeréves zsidó városának romjai fogják üdvözölni őket.

De az ásatásoknál és a felfedezéseknél is nagyobb szenzációt okozott Alonimban az *első gyermek*, aki néhány héttel ezelőtt született. Az apja szefárd, az anyja német, maguk is még gyermekek szinte, húsz év körüliek, de boldog büszkeséggel viselik a „szülők“ szerepét, melyet megoszt velük az egész kvuca. Mert a kisfiú nem csupán a szüleié, hanem az egész kvucáé, „Alonim elsőszülöttjé“ — nek becézik.

Mikor a fiatal anya visszajött gyermekével a haifai kórházból, lázas izgalom vett erőt az egész telepen. De nem ünnepélyes fogadtatást készítettek elő, hanem dolgozni kezdtek azon nyomban, hogy estig kellően „megerősítsék“ azt a házat, melyben a gyermek és anyja lakni fognak. Alonim ugyan védve van, drótkerítés veszi körül, őrtorony emelkedik a közepén és a kvuca ifjai éjjeleiket felváltva az őrködésnek szentelik, de mindez nem volt elég a hirtelen „szülő“-vé vált kvuca számára. Külön „erőd“-öt építettek a ház köré, nagy kövekből és golyóálló homokzsákokból, nehogy egy gyilkos golyó be találjon hatolni a házba és kárt tegyen ebben a sarjadó életben, mely az egész kvucának egyaránt drága.

Alonim kvucája két sokszorosított oldalból álló napi-szemlét ad ki „Joman“ — „Napló“ címen. És ime a „szer-

Fegyverek a narancs előtt

kesztőség“ is úgy érezte, hogy kedves kötelessége különös figyelmet szentelni a „kvuca elsőszülöttjé“ — nek és lapjának szűken kimért hasábjairól időről időre egy kis sarkot különít el a gyermek számára „*A gyermek sarka*“ címen. Ennek a rovatnak az lesz a feladata, így határozta meg a „rovatvezető“ első alkalommal, hogy figyelemmel kísérje a gyermek fejlődését, egészségi állapotát és minden lépését élete útján és informálja minderről a lap olvasóit. De a kvuca tagjai nem elégednek meg a „sajtótudósítások“ — kal. Naponta seregestül állják körül a „gyermekketrec“ — et, hogy önszemükkel gyönyörködjenek a fiatal kvuca legfiatalabb tagjában. És mikor hazatérnek a munkából, a mezőről, az ásatásokból, mindegyiküknek első kérdése: „*Hogy van a gyermekünk?*“

Idézünk a „Gyermek-sarok“ — ből egy kis szemelvényt: *Olykor azt hiszed:*

E zsenge csecsemő alig nyitotta ki szemeit, mozdulatait — ki érti? Gügyögését — ki fogja fel? Fájó panaszát vagy egyszerű sírását — ki tudja megfejteni? Mi, felnőtt emberek csak az „érdekes“ felé vonzódunk. Mégis napos déli órákban a gyermek kis ketrece a szabadban mindig körül van véve figyelő barátokkal, akik minden megmozdulását örömmel és ujjongással kísérik.

Vagy azt gondolod:

Nem elég, hogy társaságunk sok gondja közé belevitjük a kis csecsemő gondját is, most még külön is foglalkozunk vele mindnyájan nehéz napi teendőink között? Ellenkezőleg. Mindenki érzi, hogy máris valami viszonyba, rokonságba került ezzel a csecsemővel és kedvesség és kötelesség törődni vele.

Ebben a szerény sarokban hírt fogunk adni lapunkban állandóan a gyermek egészségéről, fejlődéséről és minden lépéséről az életben.

Havonként meglátogatja a gyermeket *Beruria* nővér, *Ain-Charod* csecsemőápolója, felülvizsgálja és tanulmányozza a helyi viszonyokat és utasításokat ad a továbbiakra.

Nechama testvérünk *Béth-Alfából* írja nekünk, az egész kvucának: Üdvözöllek benneteket első gyermeketekhez, Alonim elsőszülöttjéhez. Talmudi közmondás: „*Gyermek a házban, — fény a házban.*“ Még nem értitek ezt most, de néhány hónap múlva a gyermek mosolyogni kezd majd és a mosolya átszáll mindnyájatok ajkára és gügyögni kezd majd és gügyögése átrezeg mindnyájatok szívébe. És ha szaladni kezd majd, tele lesz vele minden sarok és mindnyájan ujjongani fogtok és megteltek vágygal, hogy csak több, minél több lenne ebből az édességből otthonotokban.

Ilyen kedves, meleg sorokkal végződik a „Gyermek-sarok“ a kvuca ujságjában. És mindjárt utána következik az *Új rovat*, amely beszámol a munka nehéz helyzetéről, a telep hősi harcairól, a környezettel folytatott küzdelmekről. Hat társnő egy dzseddei gyárban dolgozott, amely nemrég teljesen leégett és a hat leány elvesztette munkahelyét. Az ásatások megszűntek s így itt sincs munka. Az új *Jugend-Alijából* mindamelllett 30 új tagot vettek fel, akikről gondoskodni fognak... P. R.

CSERMELY GYULA: BARANYAI ÖTLET

— Rossz fiam van, nagyon rossz — panaszkodott az öreg Steinherz bácsi már a tél eleje óta mindenki előtt, aki a hitközségben megállította egy szóra és részvétellel kérdezte:

— No, hogy van, kedves Steinherz bácsi, hogy van?

— Ellenségeimnek sem kívánom, ahogy én vagyok — volt Steinherz bácsi állandósított válasza. — Rossz fiam van, nagyon rossz. Kellene úgy dolgoznom, kínlódnom, ha a fiamnak szive volna és gondolna az ő előregedett atyjára? Pesten lakik a fiam, nagyjövedelmű ember a fiam; ötven pengő nála annyi, mint énnálam huszonöt fillér. Ha megemberelné magát és havonta nem ötven, csak harminc pengővel támogatna a fiam, már nagy terhet venne le a vállamról, de amióta megnősült, nem küld nekem egy fillért sem, annyit törődik velem, mint mit mondjak, mint a Kolompár cigánnyal. Hja persze minden pénze az asszonyra megy; minden héten új kalap, minden hónapban új ruha; télen „Abaciha“ és valami Szent Rémusz, nyáron Brechdenkrágen (Berchtesgaden) és valami más hely, amelynek nevétől kifiamodik a nyelvem. Hja, kicsi korában verést kapott a menyem, ha nem akart Abacihába menni. De azt nem mondja az urának, hogy: Te Kőfalvi, — mert a fiam már nem Steinherz, hanem Kőfalvi — azt nem mondja neki: Te János, mert hát a Jónásból is azóta már János lett...

— Talán, Isten ments, már megtette..? — ijedezett a hittestvér, aki előtt az öreg Steinherz éppen kiöntötte szive nagy keservét.

— Hála a Legfelsőbbnek, még nem tette meg. Nos, azt nem mondja az urának az én menyem: miért nem küldesz apádnak néhány pengőt? Ez nincs az ő sziderlijében, ha egyáltalán van sziderlije a menyemnek. Tél elejém tüzelőre? Hát küldött? Purimna sláchmónesz? Hát küldött? Peszách előtt máceszra? Hát küldött?

— Nézze, reb Frójem — jegyezte meg erre a panaszhallgató hittestvér — néma gyereknek az anyja sem érti a szavát, éppen így néma apának a fia sem. Miért nem ír a fiának, reb Frójem? (Mert Steinherz bácsit magyarul: Fülöpnek, zsidóul: reb Frójemnek hívták.)

Öreg Steinherz bácsi arca ilyen kérdésre méltatlankodó kifejezést ölt.

— Micsoda? Hogy én írjak a fiamnak? Ez meg az én sziderlimben nincsen, ha mondja is a peerekben rabbi Levitá azt, hogy: möaud möaud hevé sfál ruách, nagyon, de nagyon alázatos légy! Olyan alázatos nem lehet egy apa, hogy támogatásért írjon a fiának. Ha neki magától nem jut eszébe a „tiszteld apádat“, én bizony nem juttatom eszébe. Mert a kábéd esz óvichó-hoz az is tartozik, hogy ne várja be a gyermek szegény szülei segélykérő levelét, hanem magától küldjön segélyt öreg atyjának.

Egyszer — Peszách utolsó napján volt — olyan hittestvérnek panaszkodott az öreg Steinherz, aki arról volt nevezetes a killében, hogy életrevaló ötletei voltak. Akár fiskálisan is adhatott tanácsot, olyan jóesű ember volt reb Jákev Baranya, a hitközségben működő leánykiházásító egyesület elnöke. „Baranyai“-ötleteknek mondták az ő ötleteit a killében. Ez, mikor hallotta a panaszok végét: ha neki magától nem jut eszébe a kábéd esz óvichó, — jóízűen mosolygott, mint mindig, ha valami jó ötlet villant az eszébe.

— Ma Peszách utolsó napja van — mondta reb Jákev. — És hat hét múlva lesz Svuosz. Nos, én fogadok magával, reb Frójem, hogy Svuoszra nagyobb összeget fog küldeni magának a fia és azontúl minden hónapban kellő támogatást.

— Hogyan akarja ezt megcsinálni, reb Jákev?

— Egyszerűen úgy, hogy kíváncsivá teszem a fiát. Holnap, fogadalomnak ne vétessék, mondván, leülök és írok a fiának, — ne, ne szóljon közbe, reb Frójem, — hébernyelvű levelet fogok írni és minden héten Svuoszig újabb levelet.

— De hiszen nem tud ám héberül a fiam!

— Éppen azért, reb Frójem. Az elsőt talán el fogja dobni, mert azt fogja gondolni: Hébernyelvű írás, ebben csak pénzt kérnek Palesztinának. El fogja talán dobni a másodikat is, de a harmadiknál már kíváncsi lesz és a negyediket majd odaadja valakinek, hogy fordítsa le neki magyarra, vajjon mit akar tőle a levélíró?

Izru-chág Peszách napján, vagyis a Peszách-ünnepet búcsúztató legközelebbi hétköznapon reb Jákev Baranya csakugyan leült, elővette a Sövuosz-ünnepi máchzort és egyes mondatok kihagyásával a másodnap-i sáchriz-ima „Aumen uménekesz“ kezdetű pijutját írta le, amely tartalomra azonos az elsőnap-i „Ezaun löhaurechó“ kezdetű pijuttal, csak a szavai, kifejezései fordulatai mások és még megindítóbb, még sokkal emberibb nyelven szól a szívünkhöz.

Két nappal ezután Kőfalvi János úr gépírásos címzésű magánlevelet kapott és meg sem nézte a postabélyegzőt, hogy honnan jött a levél. Felbontotta és látván, hogy sem megszólítás, sem aláírás a levélben s hogy héberbetűs szöveg az egész, azt gondolta, hogy körözüvény a levél, adakozatok a Szentföldnek, ilyesmi és egyszerűen a papírkosárba dohta.

Egy hét múlva megint levél, megint gépírásos címzés és a borítékon a megjegyzés: Magánügy. Most már megnézte a postabélyegzőt és látta, hogy szülővárosából érkezett — Szülővárosából! Tán az atyja írt neki?

Erre a lehetőségre gondolva, Kőfalvi János urat gyöngé szemrehányásban részesítette a lelke. — Már mióta nem volt eszemben az apám? Már egészen elidegenedtem tőle!

Felbontotta a levelet és eldobta. — Héberbetűs szöveg... szülővárosom valamely chevrája... nem érdekel!

Mikor a harmadik héten harmadik ugyanolyan levél jött, ingerülten becsengette egyik cégvezetőjét és azt mondta:

— Nézze meg ezt a levelet, Adler úr. Maga valamikor bócher volt, talán megérti, hogy mit akarnak tőlem.

— Valamikor bócher? Csekélység! Huszonöt évvel ez előtt, főnök úr. Kicsaptak a jesivából, mert nem tanultam semmit és azt a keveset is, amit tudtam, már régesrégem elfelejtettem főnök úr. Pontozás nélkül való szöveg ez, ezen bizony nem tudok elmenni.

— Ha lett volna a jesiván tandíj, akkor azt mondanám magának, hogy kérje vissza a tandíját, Adler úr.

S mikor a negyedik héten negyedik ugyanolyan levél jött, Kőfalvi-Steinherz urat már dühössé tette a kíváncsiság. — Mégis tudnom kell — pukkadózott — mit akar tőlem az a csökönyös, aki üldöz ezekkel a héberbetűs levelekkel? Ezt a negyediket már ajánlottan küldte, tehát miről is lehet szó?

Ugyanabban a házban lakott a körzeti rabbi. Templomába vajmi kevésszer ment el, inkább csak köszönőviszonyban volt Kőfalvi János úr a rabbival. Most bement hozzá és kérte, fordítsa le neki magyarra ezt a rejtélyes hébernyelvű levelet.

— Nagyon szívesen, — felelte a rabbi. — Még ma délután megkapja, Kőfalvi úr.

Meg is kapta a megjegyzéssel együtt, hogy Sövuosz második napjának „Aumen uménekesz“ kezdetű pijutja van a levélben, melynek bevezetője a címszó: Kábéd esz óvichó

vöesz immechó, tiszteld apádat és anyádat. Maga a pijut pedig, szabadon fordítva így szól:

— Dajkáltak téged a szüleid és neveltek... ölében ringatott apád, anyád pedig az ő életével táplált. Gondoskodtak rólad a szüleid, fáradságos keresetüket te rád fordították... Éretted könyörögtek Istenhez, tehát te is támogasd és segítsd öreg szüleidet... hogy miattad ne keseregjenek, búsuljanak... A szülők iránt való tiszteletet olybá veszi a világ fenntartója, mint az ő iránta tanúsított tiszteletet...

Ezt olvasta Kőfalvi úr és lassú hullámokat kezdett verni az érzése. — Ezt a levelet nem az apám írta, — mormolta. — Valaki más írta, aki tud az ő nyomoráról és így akar a szívemhez férközni. Megbocsáthatatlan nem-törődömség is volt részemről, hogy már félév óta nem írtam az apámnak, még kevésbé kérdeztem meg tőle, megvan-e a mindennapi kenyere?

— A mindennapi kenyere! És a feleségem csak a tél óta ezer pengőt költött kalapokra és ruhákra!

Az érzés lassú hullámait egyre magasabbra verte fel a felébredt lelkiismeret korbácsa. — Hát csak feleségem van

nekem, apám nincsen? Ez a pijut Sövuosz-nap pijutja... mikor lesz Sövuosz, Adler úr?

— Két hét múlva főnök úr. Május huszonhét-huszonnyolcadikán.

— Támogasd és segítsd öreg szüleidet, — olvasta újból Kőfalvi úr, — hogy miattad ne keseregjenek, búsuljanak... No hát, jóvá teszem eddigi vétkeimet...

Három nappal ezután az öreg Steinherz bácsi alig akart hinni a szemének. Kétszáz pengőt küldött a fia és levelet is; a levélben bocsánatot kért az eddigiekért, a pénzt pedig Sövuosra küldi és ezután is minden hónapban harminc-nyolcvet fog küldeni, tán többet is.

— No, mit mondtam magának, reb Frójem? — kérdezte nagy diadallal reb Jákev, amikor tudomást szerzett a dologról. — Nincs a máchzorban egy fölösleges sor sem; azt a pijutot pont azoknak írták, akik megfeledeztek szüleikről.

És tán ugyanakkor Budapesten az történt, hogy Kőfalviné pénzt kért az urától: — Itt a pünkösöd, nekem sürgősen új ruha kell... — mire Kőfalvi úr felelte: — Most nem adhatok, fiam és a jövőben is csak kevesebbet, mint eddig, mert más kötelezettségeim is vannak, Melanie!

Denique: az a „baranyai“ ötlet jó ötlet volt.

LÖBL OSZKÁR: A LATINBETŰS HÉBER

(KISÉRLET)

A héber nyelv, népének különös sorsa miatt, évszázadokon át jóformán „szunnyadt“ s most a harmadik honalapítás mozgalmában újra életre kel, — hazakerül. Otthon ismét egymásra talál: a föld, a nép és a nyelv. Csak-hogy a nép világvándorlásában élt és fejlődött, míg a nyelv alig változott. De hála a gazdagságának és hajlékonyságának, a héber nyelv könnyedén igazodik a megváltozott néphez. Csupán az írásmód, mely még mindig a régi merevségében áll, nem tudja gazdáját, a nyelvet korszerű simülékenységében követni. Ez nem éppen kizárólag a héber írásnak a fogyatékosága, hanem általában, bármely írás formatechnikájának a nehézsége. Talán azért fejlődött ki az az állapot, hogy az európai kultúrvilág, noha számos nyelvben él, betűírásban leginkább csak egyet, az aránylag legjobbat, a latint használja.

Erec Jisrael is, ha élő héberjével be akar kapcsolódni a nemzetközi kultúréletbe, át kell térnie a nemzetközi betűformákra, a latin írásra.

A latinbetűs írással nagy szolgálatot teljesítünk magának a héber nyelvnek is. A mai viszonyok között számos nehézséggel találkozunk a csupán saját kifejezéseire idomult héber írásmódban és már ezért is tartani kell a kedvezőbb berendezésű angoltól, mint riválistól.

Vizsgáljuk csak a héber írást a mindennapi, profán népi élet körében. Határozottan van előnye: a rövidegsége. Viszont a kézírásnál a betűk különállása, a vonalhúzás betűkénti megszakítása és sokhelyütt az esetleges pontozás már fárasztóbbak a dupla munkánál is. Sőt a pontozatlan írás ismeretlen szövegben munkatöbbletet igényel még a leggyakoroltabb olvasótól is. Azonfelül milyen nehéz az úgynevezett arab számjegyeket a tőle fordított irányba folyó héber írásban leírni, vagy elolvasni. Ugyanez áll az idegen szavak és mondatok használatánál is. Miért ne írassuk le például az idegen neveket az eredeti helyesírásukban?! Vagy hogyan oldjuk meg a zene-leírást? Ez a rendszer, hogy az általános irányú kotta alá szótagonként fordítva állítjuk a héber szöveget, groteszkül hat és nem lehet komoly megoldás a jövőre nézve.

Végül, ha csupán a betűkhöz fűződő hagyomány szentségét tekintjük, már e szempontból is korszerű a latinbetűs

héber. A héber nyelv már régen nem követi népét a profán életben, ottmaradt a zsinagóga körül és a szenthelyhez kötöttsége által megérdemelt tiszteletre emelkedett. Milyen hagyományhű cselekedet volna tehát, ha (már hálából is az évszázados ápolásáért,) a szent betűket egyesegyedüli használatra tovább is a zsinagógának hagynánk, míg profán életében az írás áttérne a latin betűkre.

De akármennyire is korszerű a latinbetűs héber, keresztülvitelében olyan nehézségek merülnek fel, melyek mind- eddig megoldhatatlannak látszottak. Sőt egyszer már el is indult egy ilyen célú mozgalom Erec Jisraelben és meg kellett buknia, mert csak fonetikusán írta át a hébert a latin betűkre és figyelmen kívül hagyta a héber nyelvnek azt a sajátos szerkezetét, melynek valójában csak a héber betűk felelnek meg. Ez az úgynevezett gyökbetűs rendszer, mely a mássalhangzókon alapszik és amiért tulajdonképpen a mássalhangzó-betűs írásmódot kívánja, olyan nyelvi sajátosság, melyet más írásmódban eddig ki nem domboríthattak és bármely átírásban a nyelvnek egyik jellegzetessége, színe és gazdagsága halványult el.

A megkötöttség azonban biztatást is jelenthet. Ha a latinbetűs kísérlet igenis tekintetbe veszi a héber nyelvnek és írásnak a sajátosságát és eredeti törvényszerűségében használja a héber ábc-nek 22 betűjét egyszerű latin átírásban, célját maradék nélkül elérheti. E szabályt követve állítsunk fel tervezetül egy latinbetűs olef-bétet eredeti sorrendben:

V B G D H U J X F Y Q L M N C W P Z K R S (Š) T.

Ebben az abc-ben mindegyik betű egyenlő a megfelelő héber betűjének rangjával és szerepével. A V = olef és a W = ájin, tehát mint néma mássalhangzók ott állanak a megfelelő helyen. A B, miként a héberben, hol „bét“, hol „vét“, éppúgy a BGD QPT összes betűi. A dages szabályai tehát itt is érvényesek, noha maga a dages nem is lesz jelölve. Ez talán némi nehézséget okozhat, de csak a kezdő olvasóknál, míg a svák, amelyek szintén nem lesznek kitéve, még a kezdőknél sem jelent nehézséget. Az U a héber vávnak felel meg és „v“-nek olvasandó. De miután a váv pontozás által „ú“ is lehet, meg „ó“ is, a latin váv is az ékezetek szerint majd „ú“, majd „ó“. A sin (s) a héberben is csak egy jelben különbözik a szin(sz)-től, a latin

írásban is. A szóvégű káf, mem stb. betűknek természetesen fölösleges más alakot adni.

A magánhangzókat latin betűkkel a következőképpen írjuk:

O (kámác gádol és kátán), E (céré), Ű (suruk), Ü (chólám), hiányjel (vávnélküli chólám); A (pátách), É (szegól) OO (kubuc), I (chirek); Á (chátóf pátách), Ó (chátóf kámác), kétékezetes É (chátóf szegól).

A szó végén a torokhangok alatti pátách gánuv a kiejtés szerint irandó. Egyébként a hangok mind a kiejtés szerint követik egymást.

Bizonyos, hogy ez az írás a nélkülözhetetlen néma mássalhangzók miatt néhol hosszúknak látszik. Azért úgy az ábc, mint a magánhangzók (a ritkábban előforduló kubuc kivételével) kizárólag csak egyjegyűek. De még így is törekedni kell némi rövidítésre, amit egyes helyeken a magánhangzók megtakarítása által el is érhetünk. Miután minden nyelvben az írás gyorsítása kedvéért rövidítések használatosak, el lehet képzelni azt a kifejlődést, hogy a héberek a latinbetűs írásban minden nyelvnél is sűrűbben

rövidítenek. Csakhogy a héberek a latin írásban könnyen és ügyesen rövidíthetnek, egyszerűen egészben vagy részben elhagyják a magánhangzókat s ezzel is csupán a pontozatlan héber írást követik.

Egy érdekes, új helyesírási kérdés is merül fel a latinbetűs héberben: a nagy kezdőbetű használata. A döntés e kérdésben azonban már túllépné ennek a kísérletnek a keretét.

Ezen kísérlet pedig, midőn útjára elindul, első átírásában találja meg mindjárt azt a biztatást, mely mindnyájunkat boldogít a szent álmódosításunkban és bátorít az acélos munkánkban: a Remény dala, a Hatikva:

*Qol wúd balebob pnymh
Népēs yhüdy húmiyh,
Űlpavátey mijrox kodymh
Wayin Lziyún zúpiyh;*

*Wúd l'v vobdh tikvotenü,
Hatikuh hanúsonh,
Losüb lvéréz-vábúteynü,
Lowyr bh Dovid xonh.*

PATAI EDITH: JOCHANÁN

Az éjjel a távoli gyermekkorból elébem jött Jochánán, talán azért, hogy sok évvel a halála után megismertesse magát velem. Akkor régen egyszerű szegény talmudistának láttam Jochánánt, ma éjjel, mikor a lelkem végigkalandozott rövid, ifjú életén, megvilágosodott előttem, hogy Jochánán poéta volt. A régi, régi szombat délutánokat a Jochánán meséi tették széppé, illatossá. Távoli világok költészetét hozta el nekünk halk, mesélő hangja és mi megbabonázva csüggtünk az ajkán, amely beteges, halvány arcában egy lángszínű virág fényében virított. Mert Jochánán beteg volt...

Az orvos, a jó öreg doktor levegőt és napfényt ajánlott neki és néhány napra rá Jochánán összeszedte szegényes holmiját és megindult a szőlők felé. Künn egy tágas, fehérre meszelt, fehérfüggönyös szobában berendezkedett. Mi valahányszor kimentünk a szőlőbe, meglátogattuk Jochánánt, aki mindig valami ritka szép gyümölcszel kedveskedett nekünk. Szobája mellett egy kis kamrában gyönyörű, télire eltett szőlőfürtök lógtak és ezeknek az illatát mintha most is érezném.

Jochánán minden pénteken és minden ünnep előtt a piacon át bejött a városba és letelepedett nálunk a nagy, sötét vendégszobában. Ide szállásolták el az átutazó szegény idegeneket, akik itt pihentek ki hosszú vándorlásaik fáradságát. De a leggyakoribb vendég és nekünk gyermekeknek a legkedvesebb a mesélő Jochánán volt, aki teljesen otthon volt a sötét szobában, ahol a sarokban a titkokat rejtő félhomályban ott lógott ünneplőruhája. A sötét szoba sok vendéget látott, sok meggyötört arc pihent meg itt a lámpa gyenge fényében, de Jochánán fiatal és fehérarcú volt, a homloka sima és sötét, bársonyos szemében valami távoli fájdalom bujkált. Szerettük Jochánánt és vasárnap reggel szomorúan búcsúztunk tőle a jövő péntekig. Jochánán pedig kis kosarával, amelyben kenyér és mindenfajta elemózsia volt, elköszönt tőlünk és átvágott a piacon a szőlők felé.

Mi a kapuig, néha a piac közepéig kísértük és utána néztünk, míg magas, imbolygó alakja el nem tűnt szemünk elől.

Jochánánt künn a hegyek között körülölelte a levegő, az aranyos napfény és ezer apró kis fényponttal világított be tüdejébe és beteg, sápadt ereibe. A napfény küzdött benne a pusztító betegséggel és Jochánán mintha gyógyult. erősödött volna. A szent foliánsokat a puha fűre terítette, künn tanult a zöldelő fák alatt, ringatta, himbálta magát a tavaszi levegőben, körötte pedig élt, virult, ujjongott az egész lankás hegyoldal, az ócska könyv kopott lapjai is duzzadtak a fényben, a szellő játszin siklott át rajtuk és a tavaszi illatok átittatták a szent betűket. Jochánán is megérezte a bűvös varázst, amely körülötte szövődött, kezei lankadtan hullottak le a lapokról, fejét hátrahajtotta és gondolatai, mint ifjú paripákon, úgy szálltak, repültek a kóborló felhők hátán. Talán ilyenkor találta ki csodás meséit, amelyeket olyan lélegzetvisszafojtva hallgattunk aztán szombat délután...

Egy tavaszi napon vendég érkezett a nagyapáékhoz. Fiatal leány volt, rokon, Rózikának hívták: „Itt van az ideje, hogy férjhez menjen“, írta az anyja, de nálunk a falun nincs senki hozzávaló, hát kéri nagyszüleimet, néznének neki valami megfelelőt. Szegény Rózika nem sejtette, minek küldték őt hozzánk. Mint halkszavú kedves kis madár járt-kelt a tágas szobákban, olyan fiatal és érintetlen volt, mint egy tavaszi virág.

Ünnep este, mikor kigyúltak a gyertyák és a fehér abrosz selymesen csillogott a fényükben, az asztal vége felé, közel hozzánk gyerekekhez, egymással szemközt ültek Jochánán és Rózika. Rózikával nem sokat törődtünk, de Jochánánt ezer kérdéssel és kéréssel ostromoltuk. Rózika néha körülhordta a tálat és sajtáságos bájos mozdulattal tett egy-egy darab süteményt a Jochánán tányérjára. Jochánán ilyenkor elfelejtett felelni nekünk, pedig nem is né-

zett a Rózika arcába, csak a karcsú fehér kis kezét csodálta meg.

Ünnep után, mint rendesen, Jochanán visszament a viruló szőlők közé. De a szeme nem pihent meg az ismerős domboldalokon, valami furcsa virágszagot érzett a levegőben és új vágyakozással tárta ki karjait... A könyvei is pihentek ezeken a bágyasztó nyári napokon, Jochanán naphosszat feküdt a lombos fák árnyékában és a természet ölen egybeolvadt a sugárzó nyárral. De a fák közül, a felhők játszi suhánása mögül egy ismerős, kedves, lesütött szemű leányarc mosolygott reája úgy, hogy meg sem lepődött, mikor egy napon a lágy napfényben Rózika közeledett felé. A szilvasorban lebegett-libegett fehér ruhája, mint egy óriási pillangó. Mi gyermekek is jöttünk nyomába, a nagypapa bennünket is kivitt, mert hisz örök vágyunk, álmunk és jutalmunk a „szőlő” volt. Körülvettük Jochanánt, de ő csak Rózikát nézte és semmiféle szép gyümölcse nem volt számunkra. Rózikát nézte, aki boldogan, minden félszégét levetve imbolygott a gyönyörű nyárban.

És Jochanán meséi soha ilyen csodálatos szépségekben nem tündököltek. A nagy asztal köré ültünk vele szombatoként es csodálatos szavakat hallottunk, csodálatos színeket láttunk, a szoba, az asztal, — minden elmerült, azúrkék hullámban zajlott körülöttünk a mese szépsége és mi boldog önfeledtséggel engedték át neki a lelkünket...

Aztán hirtelen nem tudtuk, hogy és miképpen, menyasszony lett Rózika, Roshasono napján sok ember megfordult nálunk, egyik, egy feketeszemű talmudista ott maradt ebédre mindkét napon. Ennek a menyasszonya lett Rózika. Eleinte kicsit szomorú volt, bár sokan irigyelték, hisz a vőlegény a szomszéd városka rabbijának a fia volt. De Rózikát alig hallottam oly vidáman kacagni akkortájt, mint azon a gyönyörűséges nyári napon ott künn a szőlők között. Mikor aztán eljött az édesanyja, annak a boldogságában az ő szíve is felengedett. Néha csendes, halk mosoly lopódzott a szemébe és a fejét menyecsskésen hátrakötve sürgött-forgott délelőttöként a konyhán.

A legközelebbi pénteken mi gyerekek megleptük Jochanánt, amint jött a piacon keresztül. Elébe rohantunk és boldogan már messziről kiáltottuk feléje: Rózika menyasszony! Rózika menyasszony! Jochanán valami halálos sápadtsággal nézett ránk, de nem szólt semmit. Este a tányérján érintetlen maradt az étel. Hiába kínálta Rózika kedvesen, valami ujdonsült biztonsággal, nem kellett neki semmi. Másik pénteken beüzent a vincellérrel, hogy nem jön be a templomba, majd csak künn imádkozik.

Aztán még a szüreten láttam Jochanánt. Aombok felett tarka selymekből hímzett takarót teregett az ősz, az egész szőlő ünnepelt, vidám nevetés, boldog trillázás hangzott mindenfelől. Jochanán fehér arccal, vastag kendőkbe burkolódzva, dideregve feküdt a sápadt napfényben. Nagymama valami nagy szomorúsággal hajolt feléje, frissen fejt tejjel kínálta, de ő gyöngén mosolygott és tiltakozva emelte fel a kezét. Az emberek teli puttonokat cipeltek a hátukon, a szőlő drága nedvét öntötte a hegy, Jochanánt mindez nem érdekelte. Én leültem a közelébe, gyermekszívem kereste a szavakat, amellyel megérintsem ezt a veszendő embert — de nem jutott eszembe semmi. Ő meg észre sem vette, hogy ifjúi

vad részvétben ott vagyok mellette. Tágranyilt, merev szemmel a felhőket nézte, amint fantasztikus ragyogásban suhantak át a hegy felett.

Tél lett és Jochanán behúzódott a fehérre meszelt szobába, a szőlőfürtök ott bólogattak a feje fölött, mint a kedves ősz ittfelejtett üzenete. Künn vastag fehér bunda fedte a tájat és a kis házikót is, amelynek kéménye egyenes két füstoszlopot küldött a hideg ég felé. Jochanán állandóan lázas volt és a jó öreg doktor minden második napon ráült a rozoga konflisra, hogy meglátogassa. „Bizony a végét járja”, mondotta sokszor nálunk, „hisz csoda, hogy eddig élt. A szőlő, a jó levegő csodát tett nála, minden napja egy csoda volt. De most” — egy jellemző mozdulatot tett és hallgatott. — Ekkor Rózika már négy hete asszony volt, keveset járt hozzánk, én alig gondoltam rá. De mikor az öreg doktor a Jochanán közeli végéről beszélt, hirtelen valami felbukkanó haragot éreztem iránta, mintha ő, éppen ő lenne az oka, hogy a mi kedves, jó mesélő Jochanánunk meghal.

Egy ropogó hideg napon az öreg doktorral együtt a nagymama is kiment a szőlőbe. Erős hort és süteményt vitt, — de Jochanán már holtfehéren feküdt és a szemét nem emelte fel a belépőkre. Azon a napon meghalt Jochanán. Az öreg doktor és nagymama voltak mellette, ez az áldott két ember, — mikor elaludt az alvó, hideg természet ölen.

Mi gyermekek nagyon megsirattuk Jochanánt. A temetésekor ott álltunk az ablaknál, a lehelletünkkel olvastottuk le az üvegről a jégvirágokat és könnyes szemmel néztük a szomorú menetet.

A temetésre Rózika is eljött. Nagyon megváltozott, a paróka sehogysem illett friss arcocskájához. A szemét újra állandóan lesütve tartotta, de én észrevettem, amint hosszú selymes pillái alól nagy, ragyogó könnycseppek bugyannak elő. Azontúl nem haragudtam Rózikára.

FELLEG GYÖRGY:

MEGSZÉGYENÜLTEN

Ismered-e a fájdalmat, mely nem az ökölcseppek gyermeke? A kint, mely az eszmélettel ébred és a növekvő értelemmel gyarapszik?

És ismered-e a szégyent, mely nem a büntudat által fogan? Csak ránktelepszik az érkező napokkal és mélyebben lakik a szívben, mint a földben a kutak friss vize.

Óh, átkozott a világ és átkozottabb az ember, ki fegyvert kovácsol önnön végzetéhez és társa halálára feni késeit...

Fekete madarak vijognak felettünk és nincsen út a menekvéshez. Ha jobbra lépek, ellep a szennyár, ha balra fordulok, fenevadak vicsorítják rám fogukat és hiába kérdem a rötszakállú prófétát: „Mondd, mit csináljak?”

Csak bánatom mélyül az érkező napokkal és arcomat fehérre meszeli a szégyen.

A JERUZSÁLEMI EGYETEM BARÁTAINAK ORSZÁGOS GYÜLÉSE TEL-AVIVBAN

Országos gyűlést tartottak Telavivban a jeruzsálemi Egyetem barátainak egyesületei. Összegyültek abban a tudatban, hogy a héber Egyetem ügye nemcsak a tudományé, hanem az egész országé. Városokból és falvakból jöttek a delegátusok, hogy részt vegyenek a fontos tanácskozásban, mely a Kulturházzá átalakított *Bialik-palotában* folyt le. Az elnöki asztal körül ült Prof. *Fränkel*, az Egyetem rektora, *Gad Frumkin*, a legfelső bíróság tagja, dr. *Glückson*, a tudós publicista, dr. *Senator*, az Egyetem igazgatója, dr. *Schneursorhn*, az Egyetem pénzügyigazgatója, *Csernichovsky*, a nagy héber költő, dr. *Bar-Shira* ügyvéd, az Egyetem-barátok főtitkára, *Menase Mani*, stb.

A legmagasabb színvonalon folyt a vita, a tárgyalás. Senkinek sem mondtak köszönetet, szépeket. Senkinek se hódoltak, csak *Bialik* halhatatlan emlékének, akinek gondolata volt az Egyetem-barátok egyesületének életbehívása. Az ő szelleme lebegett a tanácskozásokon. Csak akkor tört ki a gyülekezet ünneplő tapsokba, amikor belépett a 85 éves *Azar*, akit az elnök külön üdvözölt. Az agg író meghatottan válaszolt: „Sohasem mertem álmodni, hogy megérem ezeket a napokat, amikor tanuja lehetek Erec Jisrael anyagi és szellemi fejlődésének“.

Frumkin elnök megnyitója a három év óta tartó depresszióból indult ki: „Éppen ez a tény mutatja, hogy a zsidó nép olyan mély gyökereket vert újra ősei földjén, hogy semmiféle vihar nem tépheti ki többé. És éppen a küzdelmek idejében összegyűlnek a kultúra bástyája körül, mert Izrael a Szellem népe marad békében és harcban egyaránt. Jeruzsálem és Telaviv között felmerültek olykor ellentétek, mindegyiknek megvan a maga külön helyi patriotizmusa. De az Egyetem tekintetében nincs különbség közöttük. Most a hegy lejött a völgybe, hogy együtt tekintsenek a jövő felé. Jeruzsálem és az egész ország dicsősége függ az Egyetem fejlődésétől.“

Nagy lépésekkel haladt az Egyetem előre. Rövid idő alatt négyeszeresére emelkedett a hallgatók száma, a tanároké és munkatársaiké háromszorosára, új fakultások nyíltak a természettudományok számára és most megnyitás előtt az orvostudományi és közgazdasági fakultás. Az Egyetem fejlődésével párhuzamosan kell haladni a palesztinai zsidóság áldozatkészségének, hogy ezzel is példát mutasson a szétszórtság zsidóságának.“

Prof. *Fränkel* rektor szakszerű ismertetését adta az Egyetem fejlődési vonalának. Különös súlyt kell helyezni a fizikára, mely mindennek alapja. A pszichológia és pedagógia tanszékeit legközelebb kiegészítik és megnyílik a mezőgazdasági fakultás is. Az új professzorok között *Franco*, aki Olaszországból jött, a pathologia és hysthologia terén vált ki. Nyolcszáz hallgatója van az Egyetemnek. gondoskodni kell a diákok sportszerű neveléséről is. *Telaviv tengerét nem vihetjük fel Jeruzsálembe*, de alkalmat kell teremteni az úszósportra is. Minden áldozatkészséget követel elsősorban a palesztinai zsidóságtól.

Dr. *Senator* felolvasta a gyógykezelés végett külföldön tartózkodó *Schocken* táviratát. Ismertette *Frumkin* elnök délafrikai útjának eredményeit. Az egész világ zsidóságának szeme Palesztina felé fordul, de az építés munkáját magunknak kell elvégeznünk. „Önmegadóztatás“ — ez a jelszó az egész vonalon. Az Egyetem áldozatokat kér a jisuvtól, de nyújt is a jisuvnak. Segítség az Egyetemnek,

segítség a jisuvnak. De segítség az egész zsidóságnak, melynek nimbuszát emeli a népek között.

Dr. *Glückson* egyórás előadásában megvilágította az Egyetem egész problematikáját. Az Egyetem a Multba kapcsolódik bele, alapításakor *Weizmann Javner*ről beszélt, melyet Jeruzsálem ostroma alatt mentett meg *Rabbi Jochanán*, ugyanekkor *Balfour* lord a próféták látomásait idézte a Scopus-hegyen. Másrészt a héber Egyetemnek tökéletes modernsége kell törekednie, hogy lépést tart hasson a mai kor tudományos haladásával. A zsidó tudósok pedig szét voltak szórva az egész világon. Eleinte úgy véltük, hogy csak a kutatást kell szolgálnunk önmagáért. De csakhamar előtérbe toltult a szükség, hogy szakképzést kell adni az ifjúságnak. Közben a palesztinai zsidóság lélekszáma megsokszorosodott, az Egyetem pedig menedéket adott a mindenfelől kiszorított tudósoknak, professzoroknak. Reális alapot kapott az Egyetem és ehhez kell hozzáilleszteni a fejlesztés további lehetőségeit. És specializálni kell az Egyetemet a zsidóság speciális szükségletei szerint. Rövidesen fel kell állítani a jogtudományi fakultást is. És a társadalomtudományi szakot, amelyet Telavivban kell elhelyezni, ahol a zsidó élet a legintenzívebben lüktet. Az orvosi fakultást sürgősen orvosképzővé kell fejleszteni, amely téren a zsidóság annyi dicsőséget aratott az egész világon. Az egyetemi könyvkiadást is bővíteni kell a zsidó klasszikus művek akadémiai kiadásával. Tudományos központtá kell tenni Jeruzsálemet és méltó módon részesíteni benne Telavivot is.

Dr. *Bar-Shira* ügyvéd beszámolt részletesen az Egyetem-barátok munkájáról. Majd dr. *Schneursorhn* az Egye-

Egyetemi hallgató mint ghaffir

tem költségvetését ismertette behatóan. Azután vita fejlődött, amelyben résztvettek a kolóniák küldöttjei is. Megindító volt az öreg rechovoti kiscgazda előadása, aki elmondta, hogy több mint ötven éve van Palesztinában, az oroszországi egyetemekről menekült ifjú csoporttal jött és a hazug műveltségtől megundorodva, paraszti életre vágyva, legszebb álmuk a földhöz való visszatérés volt. Most elgondolkodva szokta nézni reggelenként a faluból Telavivba menő autobuszokat, melyek az ifjúságot gimnáziumokba, középiskolákba viszik, hogy aztán az Egyetemen folytassák tanulmányaikat. De amikor reákerül a sor, azért ő is szívvel lélekkel gyűjti a barátokat a jeruzsálemi Egyetem részére,

amelyre mindenki csak büszke lehet. A rektor megjegyezte erre, hogy az Egyetem hallgatói is legtöbbször fizikai munkát is végeznek, kimennek a narancsosokba segíteni vagy egyéb munkát vállálnak és sokan nem azért tanulnak, hogy ebből egzisztenciát teremtsenek, így művelt munkásosztályt kap az ország és a nép kultúrszínvonala egyre emelkedik. Régi zsidó hagyomány ez: tanulás önmagáért!

Délután négy órától éjjel után kettőig tartott a gyűlés. Senki sem sokallta, senki se türelmetlenkedett. Mindenki meg volt győződve, hogy a legfontosabb zsidó ügyet szolgálja ezekben az órákban, amelyeket a jeruzsálemi héber Egyetemnek szentel.

Ú J K Ö N Y V E K

J. A. ARICHA: „A NEVEK MEGVÁLTÁSA.” „Geuláth hasémóth“ a címe annak a tanulságos füzetnek, amelyet a Keren Kajemeth jeruzsálemi főirodája kiadott. A palesztinai telepek, falvak, községek neveit foglalja össze, melyek a Kelet földjén keletkeztek, megadva mindegyiknek eredetét, magyarázatát. A bevezetés reámutat arra, hogy a „névadás“ milyen szempontból történt. „Névadó bizottság“ működik a K. K. mellett, tagjai *Ussiskin, Josef Waitz, dr. Braver, J. Mejuchasz, Ben-Cvi, Wilnai, Prof. Klausner, Prof. Klein, Presz, dr. Maisler és Aricha*, a titkár. Egyes helyek visszakapták régi történeti neveiket, melyek a bibliából, a hagyományból vagy arab elnevezésekből maradtak fenn. Egyes telepek pedig nevezetes események, egyéniségek emlékét örökítik meg, vagy valamelyes szimbólumot tüntetnek fel. Ezeknél aztán még a „jártasak“ sem ismerik a nevek magyarázatát. Ezért igen jó szolgálatot tett Aricha ennek az alapos kis munkának összeállításával. Ki tudja például, hogy a „*Tirath Salóm*“ kolónia a híres jemeni héber költőnek, Salom Sabazi nevét viseli, hogy „*Ramath David*“ David Lloyd George iránt rójja le a hálát, vagy hogy „*Kfár Jechezkel*“ nem Ezékiél prófétát, hanem egy névtelenül maradni akaró adományozó testvérét örökíti meg, aki közel 40.000 fontot adott a telep alapítására? A füzet sok ilyen adatot tartalmaz.

JEHUDA HERSKOVICS: EREC JISZROEL A LEGENDÁBAN. (Különlenyomat a *Klein Sámuel* professzor tiszteletére kiadott Javne-könyvből.) Klein professzor jubileuma alkalmából a „Javne“ diákszövetség értékes gyűjteményes munkát adott ki. Ennek része Herskovics tanulmánya, amely tudományos rendszerességgel boncolja, magyarázza a Palesztinára vonatkozó midrasi legendákat. Nincs dicsérő fogalom, melyet a zsidó képzelet hozzá ne kapcsolt volna Palesztinához, földjéhez és terméséhez, égéhez és levegőjéhez. A legendák túlnyomó része éppen a hanyatlás és küzködés korában keletkezett. A föld szeretete ellensúlyozta olykor a valóságot. Olykor meg éppen rossz napok visszhangjaiként szólnak hozzánk a legendás mondások. „A Palesztinában való lakás fölér a Tóra összes parancsaival.“ Vagy: „Inkább lakjon az ember Palesztinában, városban, melynek többsége nem zsidó, mint máshol városban, melynek lakossága csupa zsidó“. Mily szép a midrás Ábrahám útjáról Erec Izrael felé: „Mikor Ábrahám Mezopotamiában járt, látta az embereket, amint esznek és isznak és mulatnak. Szólt: Ne legyen osztályrészem ebben az országban! Mikor Tyrus lejtőjéhez ért, Erec Jiszroel határába, látta az embereket, amint szántanak, vetnek és boronálnak. Szólt: Bár itt lenne az én osztályrészem! És felelt neki az Úr: „Gyermekeidnek adom ezt az országot!“ Ez a legenda R. Levi nevéhez fűződik, akinek idejé-

ben a babyloni zsidó település jólétével túlszárnyalta a palesztinai leszegényedett jisuvot. Joggal felvetődött a kérdés a népben: minek ment őse, Ábrahám a termékeny, gazdag országból a szegényebb földre? Én megtalálta a feleletet abban, hogy az igaz ember szemében kedvesebb az egyszerű, jámbor élet, ideális tiszta törekvéseivel.

Történeti és tipografiai jelentősége van azoknak az agadáknak, amelyek bizonyos helyekhez fűződnek és sokszor valóságos *geografiai leírásokat* adnak, vagy helyi hagyományokat őriznek meg. Sőt olykor pontos *távolsági meghatározásokat*. A Szodomára vonatkozó mondák, Herskovics szerint, a Holt-tenger körül lakó zsidóktól származtak át az arabokra. Hiszen Klein professzor bebizonyította nagy művében, hogy ezen a környéken a zsi lók megmaradtak az arab hódoltság után is hosszú ideig. Olykor a legenda *átviszi* a történeti színhelyeket oda, ahol abban az időben zsidó település volt. Ugyancsak zsidókon keresztül átöröklődött sok monda moabita és básáni földről, a később odatelepedett arabokhoz. A palesztinai legenda tehát sok szempontból bír értékkel.

A „JAVNE“ JUBILEUMI KÖNYVE értékes képet nyújt *Klein Sámuel* professzor tudományos működéséről. A szerkesztők, *Seidmann* és *Harkavi*, a nagynevű tudóshoz méltó anyagot gyűjtöttek egybe. Harkavi áttekintést ad életrajzi adatokkal és a fejlődés vonalának hűséges követésével. Werfel J. teljes bibliográfiális jegyzékét adja Klein professzor műveinek, tanulmányainak, írásainak. Seidmann a Biblia természeti leírásainak módját fejtegeti. Grenz, Bar-Deróma, Brand, Alóm, Herskovics, Grinspan, Pusinszky, Raviczky, Werfel, Harkavi Madan egy-egy idevágó tanulmányt szentelnek a jubiléumnak, akinek arcképe díszíti az ünnepi könyvet. A 255 oldalas mű ára egészvászonkötésben 30 piaszter, külföldön 2 dollár. Megrendelhető: Hocaath Haszfarim Haerec-jiszraelith Jerusalem P. O. B. 6041. útján.

Művészi
kivitelű

siremlékek

Löwy-nél Budán

II., Fő-utca 79. Telefon: 35-15-81
Fióközlet és telep III., Bécsi-ut

A régi zsidó temetővel szemben.
A trolleybusz indulási állomásától 2 percre

TOLLHEGYRŐL

A mai kor nagy zsidó tragédiája mögött a külsőleg megnyilatkozó rettentő zsidó szenvedések mögött még egy nagy, belső válság húzódik meg. Azelőtt is szenvedett a zsidóság, de szellemi és lelki vezetői mindig meg tudták találni szenvedésének mélyebb értelmét. Vagy az Egyisten fogalmát védte a pogányokkal szemben, a szellemet az anyagiassággal szemben, az erkölcsöt a hedonizmussal szemben. Ma azonban — megrendültek a lelkek, elszakadtak az elhivatottság hitének fonalai, elveszett a szenvedés nagy és vigasztaló értelme, elveszett a nagy Felelet. És a hívők, az igazak is megrendültek, megzavarodtak, hiába fordítják el tekintetüket a földről, hiába néznek az égre, onnan várva a megvilágosítást, a szenvedés sötét hieroglifáinak megfejtését. Mégis hinnünk kell, van megfejtés, bár még eltakarják a fellegek, de elő fog bukkanni, ki fog emelkedni, mint a hajnali fény a hosszú éjszaka sötétjéből.

„A disznófejű Nagyúr“. Adynak köszönhetjük ezt a furcsa összetételt, ezt a furcsa Szörnyet. A küzdelem a „zúgó Élet partján“, amelyet a költő a Nagyúrral az aranyért folytat, ma a zsidó emigráció küzdelmét juttatja eszünkbe. Mert hisz a pénz itt is életet, szabadulást jelent, utat, megnyíló határokat, kikötőket. Szóval magát az életet. Az emigrációhoz, Evian után éppúgy, mint Evian előtt, pénz kell. De a pénz elhagyta a zsidókat, különösen azokat, akik az emigrálásra kényszerülnek. És hiába vállalják a szerencsétlenek a küzdelmet az őserdővel, a mocsárral, a bozót kígyóival, az erdő vadjával — mielőtt a disznófejű Nagyurat le nem győzik, nem nyílik meg előttük semelyik út. Eddig hiába kerestek megoldásokat, hiába igyekeztek nemzetközi megállapodásra jutni. Nehezen, nagyon nehezen mozog mindez, csak maga a zsidóság mozog, hullámoz, dobódik hihetetlen gyorsaságú ütemben. Találkozunk az emigránssal az útlevélosztály előszobáiban, látjuk őket sápadtan, remegő ajkkal a hajóstársaságok, utazási irodák, pályaudvarok helyiségeiben, látjuk, hogy borul el a szemük, hogy csap a vér az arcukba, mikor idegen konzulátusok a vallásuk iránt érdeklődnek. Amerre néznek, tilalomfák, amerre fordulnak, sorompók. És a sorompók előtt, az útkereszteződéseknél, a kapuknál, a kikötőknél ott terpeszkedik a „disznófejű Nagyúr“.

„A TÖRÖK NÉP NEM TÉR AZ ANTISZEMITIZMUS ÚTJÁRA“

Ezt hangoztatja Huszein Jalcsin török publicista és parlamenti képviselő egyik legújabb cikkében. „A zsidókérdés világgkérdés lett — írja — és nálunk is vannak, akik szeretnék ezt felszínen tartani. Ki kell jelentenem kategorikusan, hogy a török nép nem ismer különbséget fajok és vallások között. Teljes szabadságban, velünk vállvetve dolgoznak zsidó polgártársaink a haza haladásáért, országgyűlésünkben zsidó képviselők együtt dolgoznak velünk a törvényhozásban, az állam minden iskolája nyitva áll a zsidók előtt, sőt a legmagasabb állami állások is és eszünkbe sem jut különbséget tenni zsidó és muszlim között! Vegye tudomásul mindenki: a török köztársaság nem ismert kü-

lönbséget polgárai között és ebben a tekintetben nem lesz változás a jövőben sem. Fel vagyok hatalmazva ennek kijelentésére és ez a véleménye és akarata az ország vezetőinek, kormányzatának. A jövőben is ki akarjuk használni a zsidók tehetségét hazánk javára. Nem nyithatjuk ki kapunkat Európa országainak minden zsidó menekültje előtt, de nem is zárjuk be. Mert nagy a részvétünk a fajgyűlölet áldozatai iránt és nyíltan megmondjuk testvéreinknek, gyermekeinknek, önmagunknak, hogy ami most Európa egyes országaiban a zsidók ellen történik, bűn az emberi erkölcs ellen. Az igazság és a türelem szelleme, mely a török népet jellemzi, felfogásunk az emberiségről és az erkölcsről visszatart bennünket attól, hogy az antiszemitizmus útjára térjünk! — Így fejezi be cikkét a török publicista. Be kár, hogy oly ritkán és oly kevés helyről van ma már alkalom ilyen szép szavakat idézni!

Valóban nemcsak tragédiák, hanem furcsaságok korát is éljük. Vagy nem furcsaság-e, ha egy német orvos-egyesületben 1939-ben ilyen címen tartott előadást ch. Bohnstadt bőrgyógyász: Salvarsan az emberiség jótévője. A Salvarsan, a zsidó Ehrlich felfedezése, azé a férfiné, aki a modern német tudományos megállapítás szerint „alacsonyabbrendű fajtából“ származik. Ehhez csak azt akarjuk hozzátenni, hogy Ehrlich nem áll egyedül. A Nobel-díjas tudósok névsorát kell csak végignézni, a tudomány ezen legmagasabb vártáján kell a statisztikát számbavenni, hogy szembe tűnjön, mit adott az emberi fejlődésnek, a tudomány különböző ágainak az „alacsonyabbrendű, élődsi fajta.“

Mint a hosszú és komplikált bajokban szenvedő nagybeteg ágya mellett az orvosprofesszorok újabb és újabb gyógymodelleket ajánlanak, úgy a gazdasági szakértők Európa nagy betegsége, a zsidókérdés körül. Transferlehetőségeket, árucserét, nemzetközi kölcsönt ajánlanak és mint legújabbat, a hadi adósságoknak a zsidók javára történő folyósítását. Ez utóbbi terv a nagy hitelezőnek, Amerikának köszönhető. Eszerint azok az államok, amelyek még nem teljesítették fizetési kötelezettségeiket, évi törlesztésüknek egy részét saját pénzürtékükben Amerikába utalnák és ez az összeg arra szolgálna, hogy a zsidóknak letelepítését előmozdítsa a világ azon tájain, ahol befogadják őket.

A Berlinben betiltott „Jüdische Rundschau“ szerkesztője, dr. Robert Weltsch Palesztinában „Weltjüdische Rundschau“ címen német lapot alapít, az egész világ németül beszélő zsidói számára. Érdekes ez a Palesztinában való újjászületett, keserves idők, keserves tanulságainak leszűrődése. És újra látjuk a reális Palesztina mögött, amelynek hegyei és síkságai, pusztaságai és tengerpartjai körül most Londonban tanácskoznak, amely alá van vetve a világpolitika komplikált erőváltásának, a másik Palesztinát, a tértől és időtől függetlenül szellemi centrumot, amely maga felé vonja a szétszórta zsidóság minden erőit, hogy aztán újból kisugározza, szertesugározza azokat a világ minden tája felé.

Választékos tavaszi

szőrme-

ujdonságokat a legolcsóbban szerezheti be

„LORÁNT“

TELEFON: 127 — 513

szűcs- és szőrmeszalójában

Cégtulajdonos: Weinberger Loránt

Budapest, VI. Mussolini-tér 3, I. 1.

Bundált, szőrméit most javította, jóval olcsóbb, mint ősszel

LOHR MÁRIA „Kronfusz“
vegytisztító és kelemestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 13-02-37
14-43-02

ZSIDÓ HUMOR

HUMOR EGY JERUZSÁLEMI BOMBA KÖRÜL

Ez is lehetséges. Ott ültünk szombat este dr. H. Brody lakásán a King George-streeten, héberül: *Rechov Lamelech Georg*. A családon kívül néhány vendég. Közöttük egy Oberlandesgerichtsrat, aki nemrég vesztette el ezt a hosszú címet valahol Münchenben, egy másik, aki még hosszabb címét és még magasabb rangját hagyta a hamburgi kikötőben. Hirtelen óriási detonáció hallatszik kívülről. A járatlan ember azt hiheti, hogy építés előtti szikla-robbantás. Az „iskolázott fül“ azonban azonnal tudja, hogy ez bombarobbanás volt. De a megdöbbenés helyét csakhamar elfoglalja a humor. Dr. Brody, a középkori héber költészetet kutató intézet vezetője szól: „Ez a hagyományos *szombatesti* bomba, ugyanazon a helyen harmadszor. A Havdalához készül, amikor gyújtott láng mellett imát kell mondani: *Boré meóré haés! — Áldott legyen, aki a tűz fényeit teremtette.*“

Megérkezik dr. Liebermann, a jeruzsálemi Talmud-kutató Intézet vezetője. Mosolyogva lép be: „Én mindig megvárom, míg a bomba felrobbant, csak aztán megyek el mellette. Így történt most is. Csak néhány könnyű sebesülés volt, hála Istennek.“ A volt Oberlandesgerichtsrat sem nézi a dolgot kriminalitás szempontjából, hanem a helyi humorhoz gyorsan asszimilálódva szól: „Tudják-e, miért robbant az utóbbi napokban annyi bomba London utcáin? Mert ott vannak most a palesztinai delegációk és azt akarják, hogy *egészen otthon* érezzék magukat!“ Csakhamar a régi költészetre terelődik a szó. Dr. Brody és Liebermann vitatkozni kezdenek egy fragmentum fölött, amely a kairói Genizából került elő. „Csodálatos lehet“ — mondja az egyik. „Mi a csuda benne?“ — jegyzi meg a másik. „Csoda volna, ha a kairói Genizából előkerülne egy ókori bomba!“ — „Talán az, amellyel ezer évvel ezelőtt fel akarták robbantani a kairói zsinagógát“...

LEÁNY ÉS FIU

tavaszikabátok

16 éves korig nagy választékban

Székely Jenő cégnél
Petőfi Sándor-utca 9 és Váci-utca 7

HUMOR A JERUZSÁLEMI RÁDIÓBAN

Purim alkalmával a jeruzsálemi Rádió ízelítőt adott a palesztinai humorból. Az előadó *Azmávet* Karniéli volt, a palesztinaiak kedvelt humoristája. Ime néhány szemelvény:

Négy fiam van — mesélte egy tiszteletreméltó apa —, az egyik ügyvéd Varsóban, a másik mérnök Bukarestben, a harmadik orvos Prágában, a negyedik munkanélküli munkás Telavivban, ez támogatja három fivérét, hogy éhen ne haljanak.

Miért kellett Hámán tíz fiának bűnhődni? Mert ők adták össze azt a tíz mázsa ezüstöt, melyet Hámán a zsidók megsemmisítéséért Ahasvérus királynak felajánlott. Mind-egyik adott egy mázsát. De hiszen köztük volt *Dalfon*, akinek neve azt jelenti, hogy *koldus*? Ez tehát azt bizonyítja, hogy mikor a zsidók megsemmisítésére kell áldozni, egyszerre a koldus is tehetőssé, bőkezűvé válik.

Éjfél tájban a „speaker“, héberül „karjan“, sűgva szól Karniélinek: „Ilyenkor már szunnyadozni kezd a cenzura, talán megmondhatnád most halkán: mi a londoni tárgyalások titkos értelme? Miért, hogy egyszer így, egyszer úgy beszélnek? Mire Karniéli mesével felel: Egy hitetlen ember súlyosan megbetegedett. Intett a szolgának: menj, hívj rabbit, gyónási imát akarok mondani! „Ön, a hatalmas hitetlen, aki senkitől se fél, az Ur Istentől sem, imádkozni és gyónni akar?“ — csodálkozik a szolga. „Menj csak, menj“ — szól az eretnek, „beteg vagyok és eszembe jutott, hátha mégis igaz, hogy a túlvilágon bothünetetést osztanak.“

A szolga szalad az ajtóhoz. Az eretnek visszahívja: „Hej, vissza! Eszembe jutott, a koporsóban hátára fektetik a halottat, tehát nem lehet megbotozni!“ A szolga visszafordul. Az eretnek újra megszólal: „Mégis csak menj, hívd a rabbit, eszembe jutott, az angyal megfordíthatja az embert a sírban és így megbotozhatják.“ A szolga ismét az ajtó felé szalad. A beteg hitetlen újra visszainti: „Hej! Vissza, nem lehet! A koporsók nálunk oly szűkek, hogy nem lehet

Jól öltözött gyermekek szalonja

„CHEDWA“

GYERMEKRUHA SZALON

V., CSÁKY-U. 3. III. 17. LIFT

ARI IBN ZAHAV ÚJ KÖNYVE:

A kátrányosok kalandjai

Héberből fordította: PATAI GUSZTÁV
Kapható a MULT ÉS JÖVŐ kiadóhivatalában

Ára 1. — pengő

STÜHMER-féle csokoládébonbon a legjobb

Gyár: Budapest, VIII., Szentkirályi ucca 8

A kitünő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is ■ Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay-utca 4/B
Telefon 1-238-43

benne megforgatni. Tehát nincs botozás.“ A szolga megint visszafordul. A beteg eretnek újra megszólal: „Mégis menj csak, menj és hívd! Eszembe jutott, hogy mégis csak lehet bothüntetést kapni fúrással, alulról, Amerika oldaláról!...”

A point annál csattanósabb volt, minthogy a palesztinai lapok ebben az időben sokat írtak arról, hogy Amerika beleavatkozik és nem tűri a mandátum önkényes megsemmisítését.

HOZZÁTOK BE ÉS DOBJÁTOK KI!

Z. Shnéur, a nagy héber költő mesélte legutóbb Párizsban, a Café „Couple“ nevű művészkávéházban: Nagypapja, a „Cemach cedek“ szerzője, valóban az „Igazság palántája“ volt és nem tűrt semmi ellentmondást. Egyszer említették előtte valakiről, hogy más véleménynek adott kifejezést. „Ki kell dobni!“ — mondotta a Rabbi. „De hiszen el se jön és nem is tartozik a Rabbi hívei közé!“ — jegyezte meg valaki. „Nem baj“ — felelte a Cemach cedek. most már mosolyogva — „hozzátok be és dobjátok ki!“

EZEK AZOK A HAJSZÁLAK.

A „Gerusalemme“ hajó borbélyánál kissé sokat kellett várni, míg a mester elkészült egy danzigi ügyvéd túlsűrű frizurájával. „Hogy lehet valakinek ennyi haja?“ — kértem érthető irigységgel. Mire amaz rögtönözve felel: „Das sind die Haare, die nicht gekrümmt werden...“

„EZ IS BETEGSÉG...“

Fukarságáról híres emberhez nyitott be a tanult koldus.

— Én nem szoktam senkit se támogatni, — mordult rá a gazdag.

— Beteglátogatóba jöttem hozzád, — felelte a szegényember.

— Ki mondotta, hogy én beteg vagyok?

— Salamon király. Mert ő írta, hogy „van gazdagság, melyet gazdája őriz saját szerencsétlenségére, íme ez is betegség...“

— Leckéztetni jöttél?

— Nem, hanem teljesíteni a bölcsek szavát, hogy „aki beteget látogat, megszabadítja őt betegségének hatvanadrésztől“. Én megelégszem a te betegséged ezredrészével is...

— Annyit nem adhatok neked, — enyhült meg a fukar ember, — de valamit kivételesen kapsz.

**ÁGYNEMÜRE
FEHÉRNEMÜRE
ARANY EGYPT**

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

PALESZTINAI KERESKEDELMI MÉRLEG 1938-RÓL.
Az angol kormány hivatalos statisztikai jelentése szerint. 1938-ban az import Palesztinába 14,242.438 font értékű volt (1937-ben 15,903.666), az export pedig 5,020,368 font (1937-ben 5,813.536). Az import a palesztinai lakosságnál azonban lényegesen többel esett ebben az évben. A fenti szám ugyanis magába foglalja az importot a katonai szükségletekre is, amely az idén 2,676.860 fontot tett ki, míg tavaly csak 468.959 fontot. Ha a hadi importot leszámítjuk, akkor a tiszta import 11,565.578 font, míg 1937-ben 15,434.578 font volt. Palesztina kereskedelmi mérlegének deficitje állandóan csökken. 1935-ben 13 millió fonttal volt több az import, mint az export, 1936-ban valamivel több mint 9 millió, 1937-ben kereken 9 millió, míg 1938-ban több mint 5 millió. A deficit csökkenése tehát kereken 4 millió font, 1938-ban, az Anglo-Palestina Bank adatai szerint közel 8 millió fontot hoztak be a zsidó bevándorlók Palesztinába, (1937-ben 6 és fél milliót), ez tehát egy-magában fedezi az export és import közötti hiányt, sőt még pluszt is teremtett.

„A BIBLIA A NÉMET KULTÚRÁBAN“

Most jelent meg ilyen című könyv Leipzigben, a Biblia hatásait kutató intézet kiadásában, melynek központja Hamburgban működik. A szerző kimutatja a Biblia gyökereit a német kultúra sokféle területén, valamint a különböző nagy német írók és filozófusok műveiben, Goethetől Nietzscheig. Az utóbbinál közel kétszáz helyen látható világosan a Biblia hatása. Csak az „Also sprach Zarathustrá“-ban 105 bibliai elemet mutat ki. Következtetéseket nem von le a tudós szerző és így nem tudni végeredményben hasznosnak tartja ezt a hatást. De annyi mindenesetre megállapítható, hogy a Biblia nem lehet valami inferioris mű, ha ilyen nagy szellemek, mint Goethe, Schiller, Nietzsche stb. nem tudtak szabadulni a hatása alól, ebből talán következik az is, hogy a Biblia szerzői sem lehettek utolsó emberek.

VALLÁSOK, FAJOK GYÜLÉSE JERUZSÁLEMBEN

Magas egyházi funkcionáriusok vetették fel az eszmét az új pápa előtt, hogy hívja össze az összes vallások és fajok képviselőit Jeruzsálemben, hogy az emberiség egységét és békevágyát dokumentálják. Két-három ezer évvel ezelőtt kezdték a próféták az ilyen irányú működést Judeában, de az emberiség feje nehéz és mindig újra kell kezdeni a tanítást!

Boros és Kohn cégtulajdonos **Boros József**

siremlék nagyraktára f. évi május hó 1-től kizárólag: Budapest, VII.,

Telefon: 141-492.

Modern fedőlapos, virágvázás siremlékek

Dob-utca 2

(Károly-körutisarokház)

**OLCSÓ
ÁRAK!**

Adriatica Tengerhajózási Rt.

hetenkénti járatai

Trieszttól és Genovából
**Egyiptomba,
Palesztinába,
Rhodosba, Görög-
és Törökországba,**
hetenként kétszeri járatok
**Ragusába és a Dal-
mát tengerpartra.**

Felvilágosítás és prospektus kapható:

Adriatica Tengerhajózási Rt.

**Budapest, VII., Thököly-út 2, IV., Váci
ucca 4. és az összes utazási irodákban.**

AZ ANGOL MUNKÁSOK A MENEKÜLTEKÉRT. Az angolországi munkanélküliek gyűlése tiltakozást adott ki az izgatások ellen, melyek úgy tüntetik fel a helyzetet, mintha a menekültek elvinnék az angol munkások kenyerét. Ennek épp ellenkezője igaz, — mondja a határozat, — a menekültek részben maguk munkaalkalmakat teremtenek, részben fogyasztásukkal segítik elő a munkahelyek gyarapítását.

SIMEONI ÁBRAHÁM ELŐADÁSAI. Sopronban és Csornán tartott előadásaiban Simeoni Ábrahám az ottani zsidó közönség hatalmas érdeklődése mellett próbálta meggyújtani a zsidó feltámadás fáklyáját és megmutatni az utat, mely egyedül mentheti meg a pusztulásba sodort zsidóságot. — Sopronban a hitközségi tanácsterem szűknek bizonyult és a templom ablakait — amelyek a tanácsterembe nyílnak, kiszedve, a közönség igen nagy része a templomba tódulva hallgatta az előadást. — Csornán a szolgabíró is résztvett az előadáson, amely után azon kívánságának adott kifejezést, hogy bár a zsidó ifjúság megértené azt a szellemet, amely Simeoni előadásából áradt és amely a zsidó fiatalyságot a többi nép gyermekeihez hasonlóan nemzeti céljainak megvalósítására képessé teszi.

Mindenemü **PARKETTMUNKÁT** szakszerűen
rendkívüli jutányos áron vállal a

Parkettázó Kisiparosok Szövetkezete

Budapest, VII., Dembinszky-u. 34. Tel.: 431-781.

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragó-moste-
rek sírkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 1-349-95
RENDKÍVÜLI OLCBÓ ÁRAK!

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V., Vadász-u. 11.

Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem Könyvtára
Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel.

**A NAGYKANIZSAI HÉBER LITERÁTUS KÉRDÉ-
SÉHEZ.** Klein Sámuel professzornak, a jeruzsálemi héber Egyetem nagy hírű tanárának a Mult és Jövő hasábjain megjelent legutóbbi cikkéhez kaptuk a következő adatokat: Dr. Ország Lajos, kir. törvényszéki orvos Nagykanizsán, levelet írt Klein professzornak és közli, hogy a cikkben méltatott Löwy József az ő öregapja volt, 1812-ben született Frauenkirchenben, 1829/30-ban elvégezte a bécsi polytechnikum kereskedelmi szakát kitüntetéssel, aztán átvette Nagykanizsán aggregény nagybátyjának üzletét, melyben olajgyártással is foglalkozott. A 40-es években megnősült. Hat gyermeke volt, emellett távolabbi szegénysorsú rokonairól is gondoskodott. Többek közt nála nevelődött Dux Lajos, a későbbi ismert báró Dóczy Lajos. Jelenleg még egy élő gyermeke van, a 80 éven túli özvegy Fischer Samuné Sopronban. Meghalt 1882-ben Nagykanizsán és itt van eltemetve. Egyik vezetője volt a nagykanizsai hitközségnek, kiküldöttje volt a báró Eötvös által összehívott kongresszusnak. Élénk zsidó irodalmi tevékenységet fejtett és több munkájának kézírata dr. Ország Lajos kir. törvényszéki orvos birtokában van. Könyvtárát a frauenkircheni iskolának adományozta. — Klein professzor válaszában kifejtette, hogy most már érthető, hogyan támadhatott Nagykanizsán „héber literátus“. Tudását a „séva kehillot“-hoz tartozó Boldogasszonyból hozta, irodalmi ízlését Wienben szerezte, mindkettőt pedig férfikorában fejlesztette. A hátrahagyott kéziratokra vonatkozólag Klein professzor azt tanácsolja Ország dr.-nak, hogy engedje át a jeruzsálemi héber Egyetem autograph-gyűjteményének, ahol méltó megőrzésben részesül.

JUBILEUM. Ehrlich G. Gusztáv neve fogalmat jelentett egy a zsidóságra nézve boldogabb, békésebb korszakban és ez a név ma újra a szerető érdeklődés középpontjába került. Születésének 90-ik évfordulóját ülte meg testi és szellemi erőinek épségében az öreg úr és sok meleg érzés, jó kívánság áramlott felé ezen a ritka ünnepen. Sok szépet és felemelőt, de sok sötétet és lesújtót is látott hosszú élete során Ehrlich G. Gusztáv, eddigi élete eseményektől szinte agyonterhelt korszakban folyt le, most minden barátja és tisztelője csak azt kívánhatja, további éveit a boldog béke, nyugalom és megnyugvás jegyében álljanak.

HÁZASSÁG.

Kohn Klári Zentáról és Lipschütz Andor Szombathelyről, Budapesten házasságot kötöttek.

Tavaszi nagytakarításokat ragyogó tisztán, gyönyörű modern parkettszettekkel, poloskalitást elektromos géppel olcsón végzünk. Karbantartás olcsó havi bérletben

LAKÁSGONDOZÓ, Elemér-u. 18. Tel.: 337-431.